SPOMENICI REVOLUCIJE

Na teritoriji današnje dobojske opštine podignuto je 55 spomen-obilježja, koja predstavljaju poseban vid sjećanja naroda ovoga kraja na događaje i ličnosti iz narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije.

Još u toku borbe i obnove porušene zemlje narod je, izražavajući poštovanje prema žrtvama uloženim u ovu slobodu, podizao spomenike svojim junacima, obilježavao mjesta bitaka, pogibije istaknutih boraca, uređivao partizanska groblja. Zbog toga, uz mnoga savremena spomen-obilježja, među kojima ima i vrlo vrijednih umjetničkih djela, ima i veliki broj mjesta obilježenih na skroman način i skromnim sredstvima kojima se tada raspolagalo, što ne umanjuje njihov značaj i mjesto u narodnom sjećanju i istoriji. Na nekim od takvih obilježja vršene su rekonstrukcije, a na nekima one tek predstoje.

Svoje sjećanje na slavne dane borbe za slobodu narod dobojske opštine čuva i u nazivima mnogih ulica, škola, radnih i društvenih organizacija i na druge načine. Ovim prikazom obuhvaćena su postojeća materijalna obilježja (pet partizanskih spomen-grobalja, šest spomen-kosturnica, od kojih jedna iz prvog svjetskog rata, šest bisti, 21 spomen-ploča, četiri spomen-česme, i 13 spomen-obeliska) u Doboju i ostalim mjestima na području opštine.

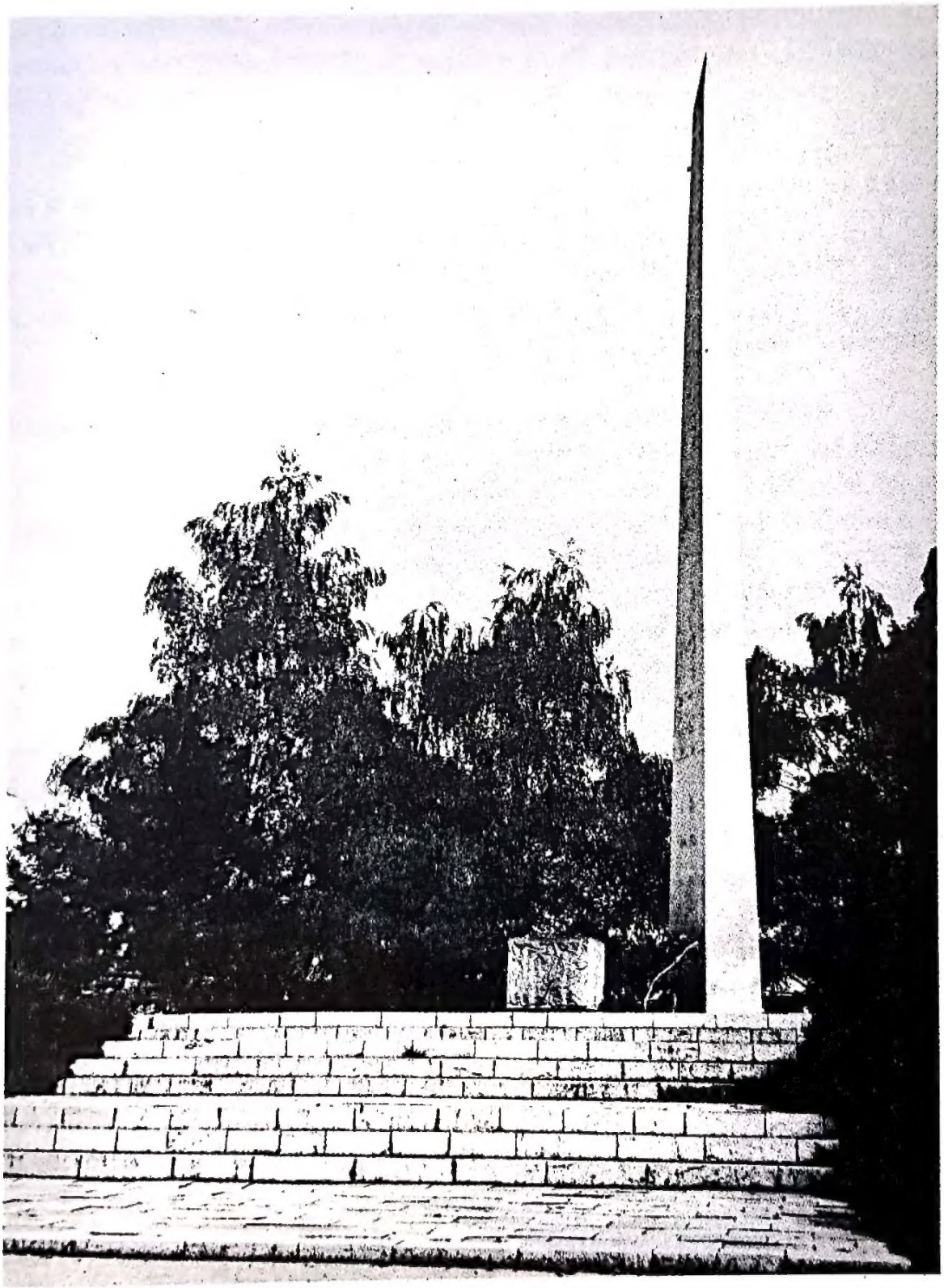

U centru novog dijela grada nalazi se Park narodnih heroja u kojem je 1953. godine podignuta Spomen-kosturnica čija je idejna poruka: ŽIVOT, SLAVA, MIR.

Simbol ŽIVOTA je prostor u kojem se nalazi Spomen-kosturnica gdje se, pored raznih manifestacija, odvija svakodnevni život, posebno mladih. Platforma Spomenika podignuta je na uzvisini i u zelenilu i na nju se dolazi širokim stepenicama.

Za simbol slave i revolucije odabran je obelisk visok 14,5 metara koji niče iz groba palih za slobodu. Trajno jedinstvo i bratstvo Srba, Muslimana i Hrvata, od kojih je potekao otpor okupatoru i njegovim slugama u ovom kraju, izraženo je simbolično u trokutastom presjeku obeliska.

SIMBOL MIRA je grob koji je predstavljen zelenom površinom na svečanom prostoru Spomenika.

Iza stabilizovanog groba postavljen je statički monolit težak 17 tona u obliku stećka, kao arhajski oblik spomena i unutrašnje snage naših naroda i narodnosti od davnina. Monolit-stećak obrađen je plitkim reljefima koji slikovito prikazuju faze narodnooslobodilačke borbe (ustanak i hrabrost ustanika — prvoboraca, zločinstva i ma-

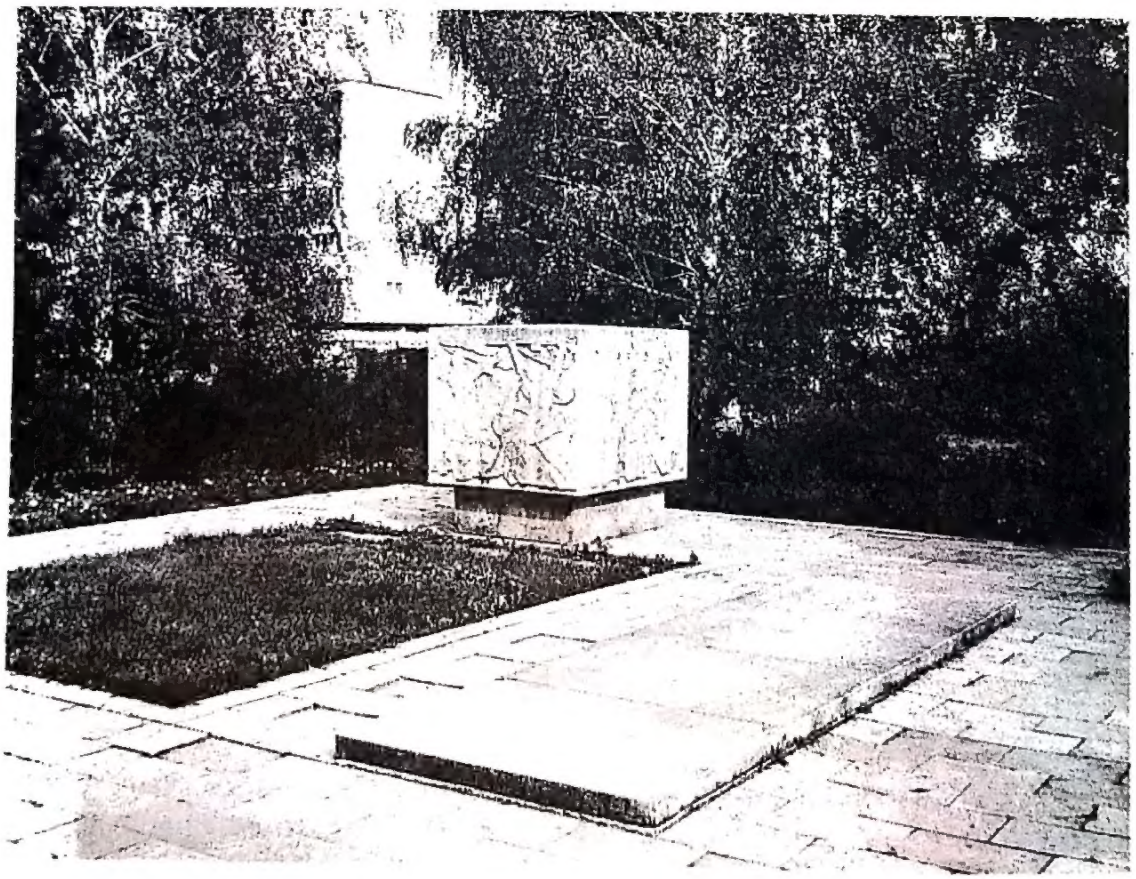

sovna strijeljanja od strane okupatora i njegovih slugu, saradnja naroda i boraca, trijumf i pobjeda nad okupatorom i njegovim slugama).

Spomen-kosturnica je smještena ispod travnate površine, koja na svečanoj platformi simboliše zajedničku grobnicu u čijoj su unutrašnjosti sahranjeni posmrtni ostaci pet narodnih heroja i 184 poznata i nepoznata borca narodnooslobodilačkog rata i žrtve fašističkog terora. U kosturnicu se silazi stepenicama koje se nalaze iza obeliska, prekrivene pločama koje se za vrijeme prigodnih svečanosti polaganja vijenaca, kao i u drugim prilikama mogu otvarati.

Na istočnoj plohi obeliska ugraviran je tekst:
»Vama koji na poziv Komunističke partije Jugoslavije pođoste u nepošteni boj protiv okupatora i domaćih izdajnika i dadoste svoje živote za slobodu naših naroda, podiže ovaj spomenik narod Doboja.«

Iznad teksta grafički je prikazan plamen, a ispod, među kracima cvjetnog vijenca, stoji gravura puške koja dijeli dva datuma: 23. 8. 1941. — dan kada su narodi i narodnosti dobojske opštine na poziv Komunističke partije Jugoslavije i druga Tita pošli u oružanu borbu protiv fašističkih okupatora i njegovih slugu i 17. 4. 1945. — dan oslobođenja Doboja.

Obelisk i monolit — stećak, izrađen je od bračkog kamena, unutrašnjost kosturnice od bihacita, a svečani plato i pristupne stepenice od klesanog kamena vapnenca.

U Spomen-kosturnici su sahranjeni posmrtni ostaci narodnih heroja: Refika Bešlagića, Josipa Jovanovića, Ismeta Kapetanovića, Miloša Kupresa i Sime Lukića, te 184 pala borca i žrtve fašističkog terora od kojih je 111 ustanika osuđenih od ustaškog prijekog pokretnog suda strijeljano septembra 1941. godine.

U sjevernoj površini Parka, u slobodnoj kompoziciji, na granitnim postamentima u bronzi, postavljene su odlivene biste pet narodnih heroja:

Narodni heroj
REFIK BEŠLAGIĆ
1919 — 1942.

Narodni heroj
JOSIP JOVANOVIĆ
1917 — 1942.

Narodni heroj
ISMET KAPETANOVIĆ
1921 — 1942.

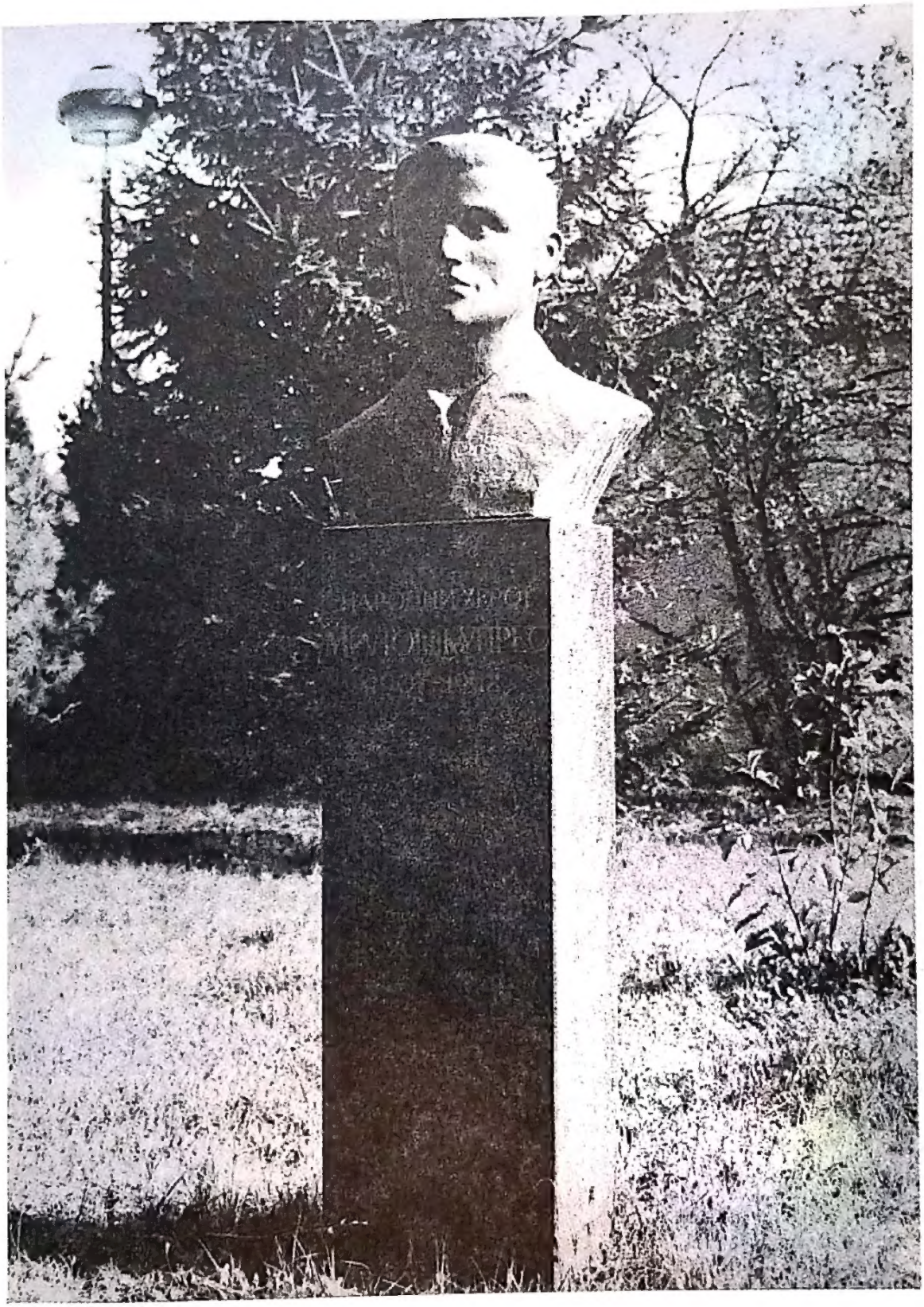

Narodni heroj
MILOŠ KUPRES
1907 — 1942.

Narodni heroj
SIMO LUKIĆ
1912 — 1944.

Zgrada Restorana »Bagrem«, Ulica Mladena Stojanovića broj 16. Na zgradi je postavljena Spomen-ploča.

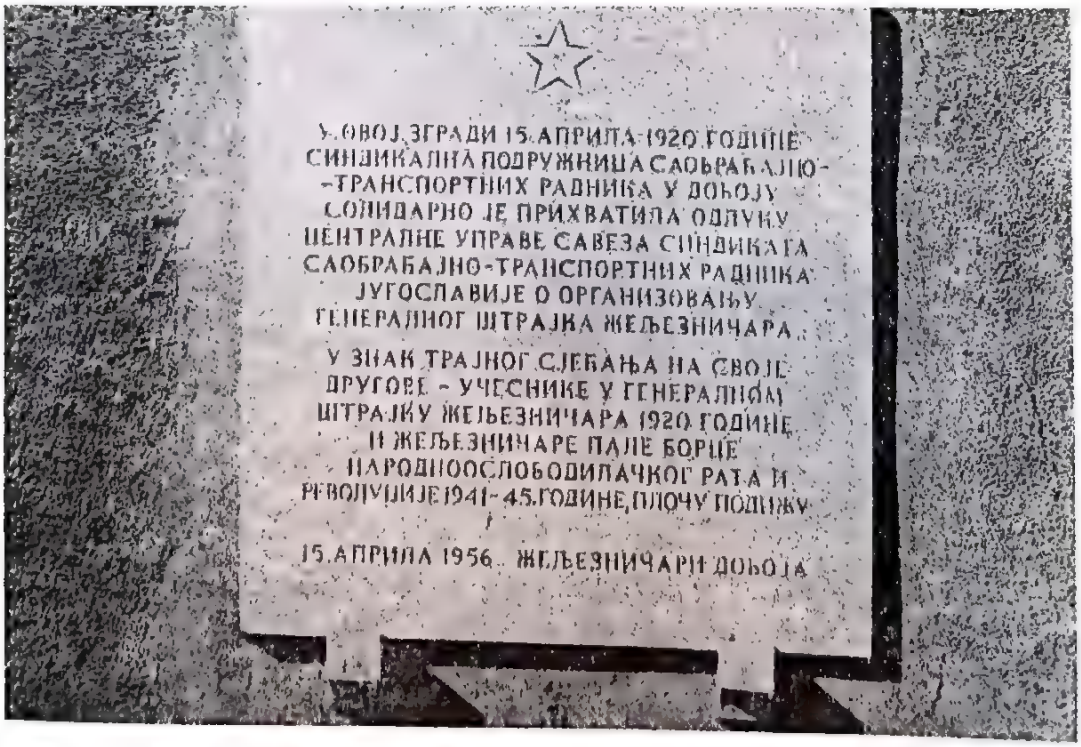

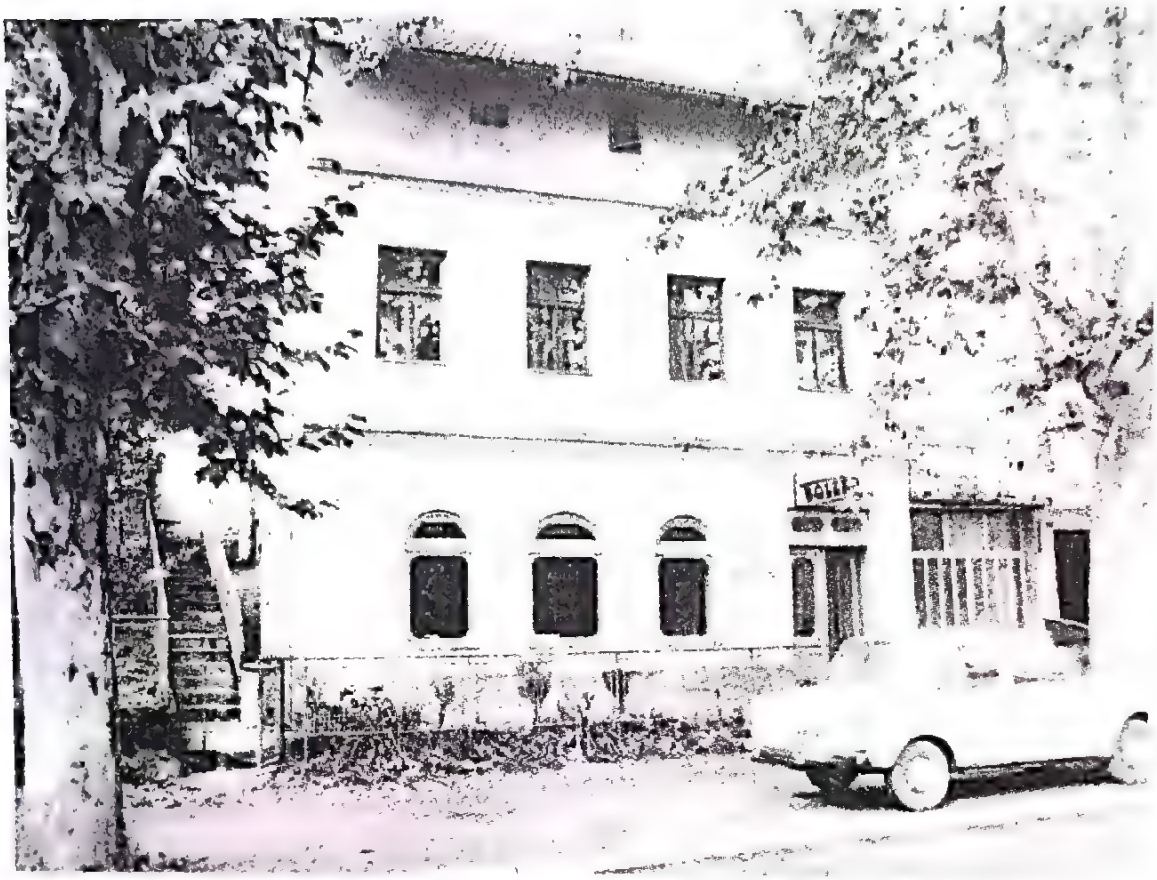

U Ulici Ismeta kapetanovića broj 91, na stambeno-poslovnoj zgradi, lijevo od ulaza postavljena je Spomen-ploča:

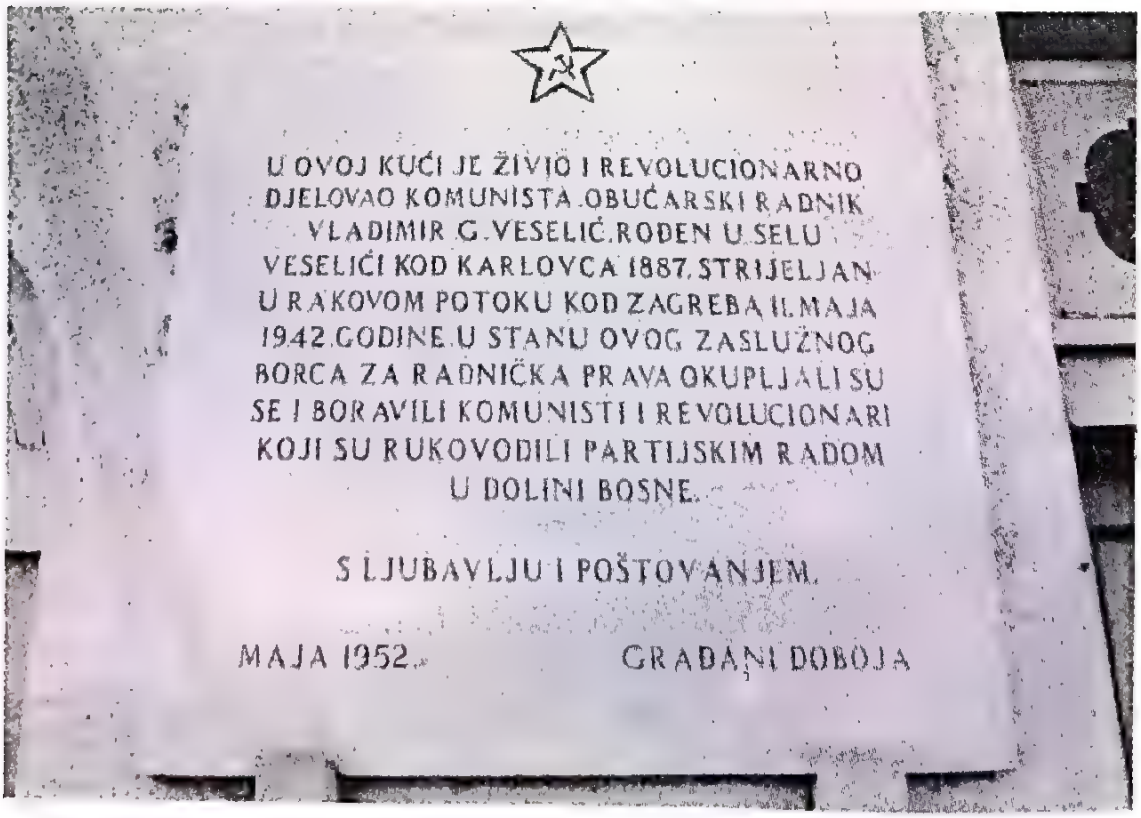

Na fasadi stambene zgrade u Ulici Vladimira Veselića 45 postavljena je Spomen-ploča:

U holu zgrade bivše Građanske škole trgovačkog smjera, a sada Medicinske škole, Ulica Refika Bešlagića broj 103 postavljena je Spomen-ploča.

U Oslobodilačkoj ulici broj 53. na zgradi koja je porušena, a na njenom mjestu izgrađena nova, postavljena je Spomen-ploča sa tekstom:

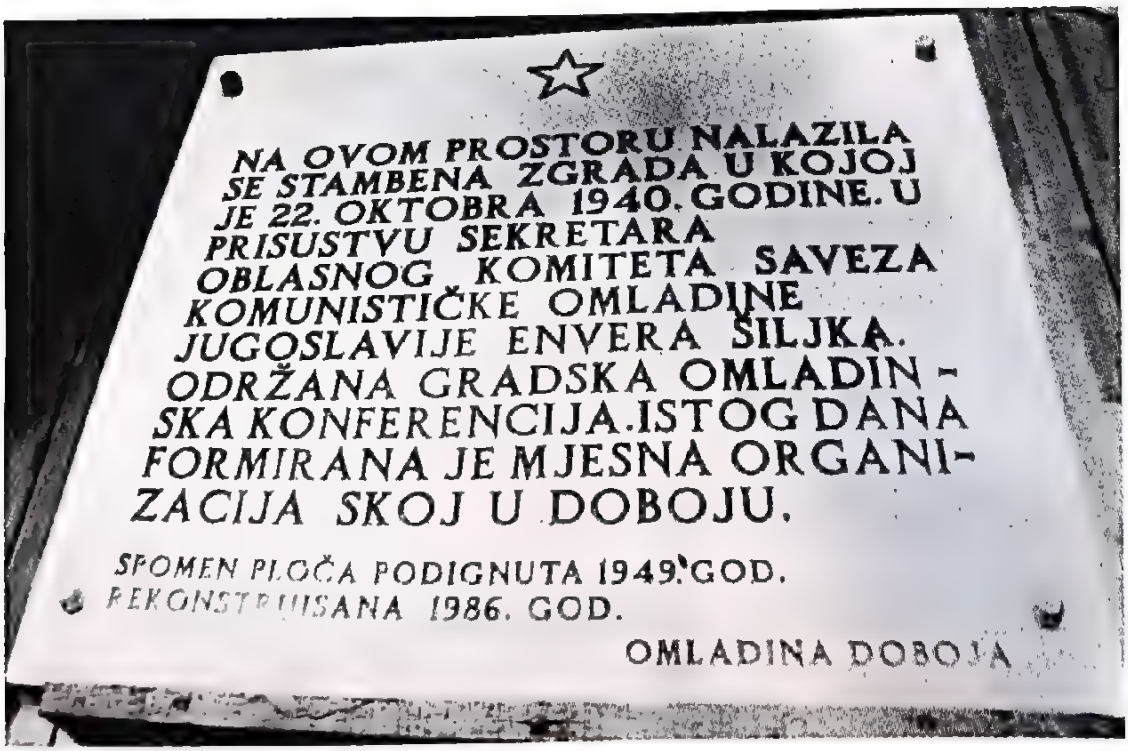

U ulici Refika Bešlagića broj 23 na fasadi novoizgrađene stambene zgrade visokog prizemlja, postavljena je Spomen-ploča sa tekstom:

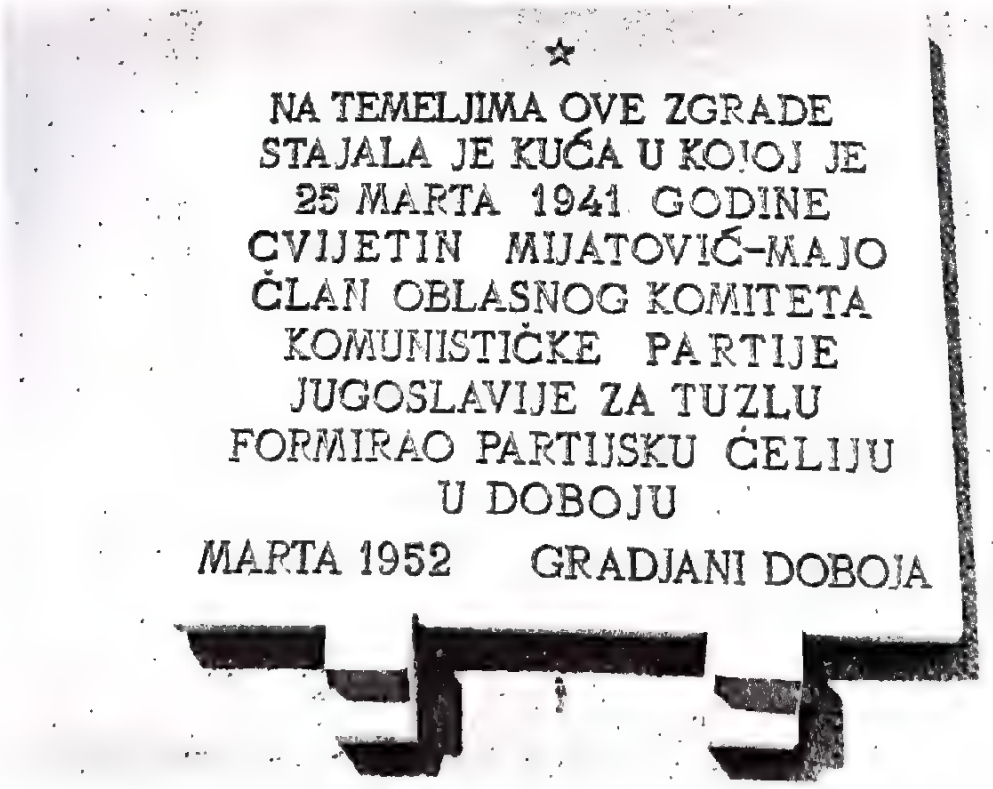

Na zgradi Doma DTV »Partizan«, Ulica Ismeta Kapetanovića broj 12, postavljene su dvije spomen-ploče.

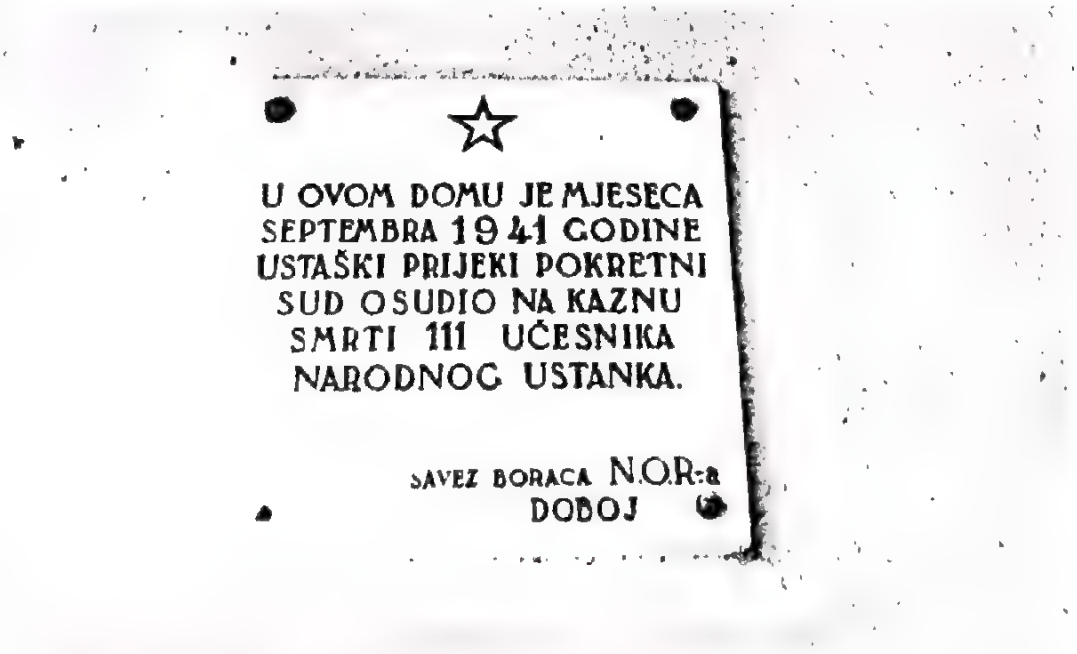

Tekst druge ploče glasi:

»U spomen palim borcima za oslobođenje Doboja, 17. IV 1946.«
Iznad teksta ugravirana je zvijezda petokraka.

U nekadašnjem centru, a sada već perifernom dijelu Doboja, na nevelikoj humci koja dominira tim dijelom grada, visoko se izdiže impozantan granitni spomen-obelisk. Ispod njegovog masivnog i širokog postolja je velika grobnica u čijoj tami počivaju posmrtni ostaci više hiljada ljudi — nevinih žrtava austrougarske tiranije. To je do sada jedini materijalni spomenik jednoj ljudskoj tragediji, strašnoj fizičkoj i duševnoj torturi nad više od četrdeset i pet hiljada ljudi — djece, žena i staraca iz jugoistočnih krajeva Bosne i Hercegovine koje austrougarske okupatorske vlasti, u predvečerje svoga kraha, deportovaše u logor smrti u Doboj.

U vremenu od decembra 1915, kada su u zagađene konjske štale strpani prvi internirci, dovezeni po ljutoj zimi u otvorenim vagonima, pa do februara 1917. godine, kada su ostale prazne, u njima se mučenjem gledaju i od zaraznih bolesti, ugasio život više od osam hiljada lica iz okoline Sarajeva, Rogatice, Goražda, Foče, Višegrada, Trebinja, Gacka i Bileće. One koje smrt nije zaustavila ovdje, u Doboju, čekala ih je tamo, u Aradu i drugim stratištima austrougarske monarhije, kuda su otpremani iz Doboja.

U znak pijeteta prema ovim nevinim žrtvama genocida, 1938. godine organizovano je sakupljanje njihovih posmrtnih ostataka rasijanih po okolnim brdima, gdje su sahranjivani. Novčanim prilozima naroda podignuta je impozantna spomen-kosturnica, udaljena oko 100 metara od srpsko-pravoslavne crkve. Od jablaničkog granita izrađena je masivna trostepena grobnica širine 830 cm. Njenu gornju površinu natkriva šira ploča, a iznad nje je dvostepeni uži osnov iz kojeg se vinuo masivan okrugli stub, visine deset metara. Obelisk se završava viticama dekorisanim kapitelom i ima nešto širu okruglu bazu. Preko kapitela položena je široka, tanja četvrtasta ploča. Na ploči, kao završnica Spomen-kompozicije, je krst visine oko dva metra.

U septembru 1938. godine spomen-kosturnica je otkrivena uz veličanstvenu ceremoniju i prisustvo više hiljada ljudi iz okoline Doboja i onih krajeva iz kojih su bile žrtve austrougarske tiranije. Nažalost, ovaj monument nije dugo sa visine, nijemo, ali glasno i potresno, svjedočio o vremenu u kome je vladala nečovječnost. Samo tri godine kasnije, u junu 1941, fašistički okupator razrušio je ovu Spomen-kosturnicu. Po livadama oko oskrnavljene nekropole ponovo su se zabjelasale ljudske kosti i, zajedno sa izbijenim i polupanim granitnim gromadama, četiri godine svjedočili o novim narodnim patnjama, užasu i smrti.

Neposredno po oslobođenju otpočelo je uređenje spomen-kompleksa i pripreme za njegovu obnovu. Narodne vlasti Doboja ponudile su Srpsko-pravoslavnoj crkvenoj opštini da ona organizuje taj veliki i odgovoran posao i obnovi Spomen-kosturnicu u njenom prvobitnom obliku. Međutim, crkva to, navodno zbog nedostatka finansijskih sredstava, nije mogla prihvatiti. Tako je tu obavezu preuzeo Savez boraca NOR-a u Doboju.

Godine 1952. sav posao je bio definitivno završen. Spomen-kosturnica je dobila svoj prvobitni oblik, osim završnog simbola. Umjesto krsta, izrađena je i postavljena monumentalna heroizirana figura čovjeka visoka četiri metra, djelo akademskog vajara Mirka Ostoje iz Splita. Figura je prikazana s povijenim, naprijed izbačenim, a skupljenim koljenima. Desna ruka koja je preko mišice povezana sa tijelom, spuštena na nadolje; lijeva savijena u laktu, sa šakom oslonjenom na tijelu ispod brade. Glava je okrenuta nešto ulijevo. Ova figura simbolizuje čovjekovu patnju, muke logoraša, ali i snagu da izdrži i, s pravdom i upornošću, pobijedi narodnog zlotvora.

U ovoj grobnici sahranjeno je oko pet hiljada jugoslovenskih građana, pretežno iz jugoistočne Bosne i istočne Hercegovine, koji su nastradali u logoru interniraca što su ga, za vrijeme prvog svjetskog rata, osnovale austrougarske okupacione vlasti na lijevoj strani ušća Spreče.«

Građani Doboja

SPOMEN-OBILJEŽJE NA PUTU PREMA TESLIĆU

MATUZIĆI

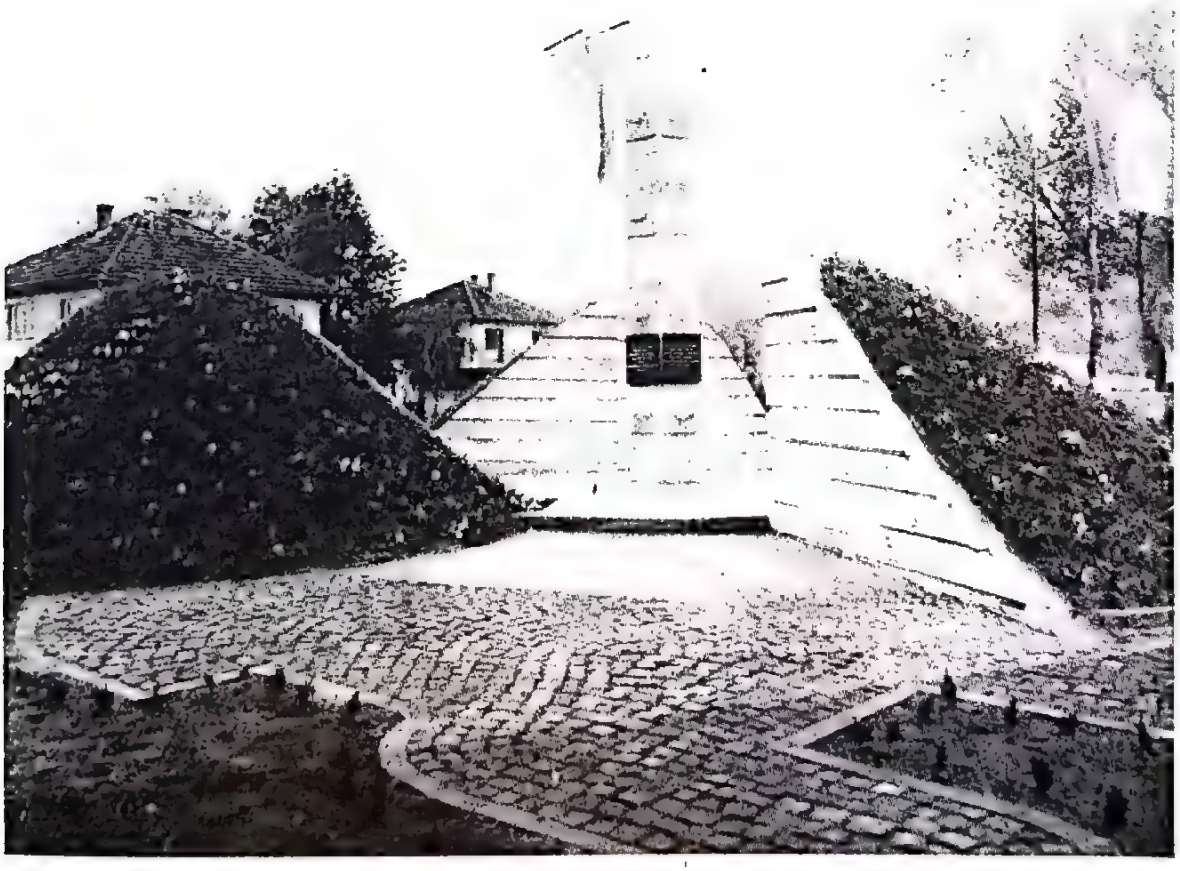

Tri zemljena tumulusa, ograđena betonskim zidom simbolišu narod ovog kraja, ujedinjen u zajedničkom naporu za ostvarenje ideala narodnooslobodilačke borbe. Nosač informacije, betonski stub u vidu stilizovane zvijezde petokrake, sačinjen je od osam segmenata i simboliše jugoslovensku zajednicu.

Tekst je raspoređen na pet manjih identičnih ploča koje su pričvršćene unaokolo za obelisk. Na jednoj od njih ugravirana je zvijezda petokraka, ispod koje stoji tekst:

»Predvođeni Komunističkom partijom Jugoslavije i drugom Titom, i narod sela Matuzići dao je doprinos pobjedi narodnooslobodilačke borbe«.

Na sljedeće četiri ispisana su imena devet poginulih boraca NOR-a iz ovog sela.

Spomen-obilježje izvedeno je od kamena, betona i zatravljene zemlje. Plato i staze oko Spomenika su popločene uličnom kockom sivog granita.

SPOMEN-OBILJEŽJA NA PRAVCU REGIONALNOG PUTA MAGLAJ — DOBOJ — MODRIČA I U DONJEM TOKU RIJEKE SPREČE

POTOČANI

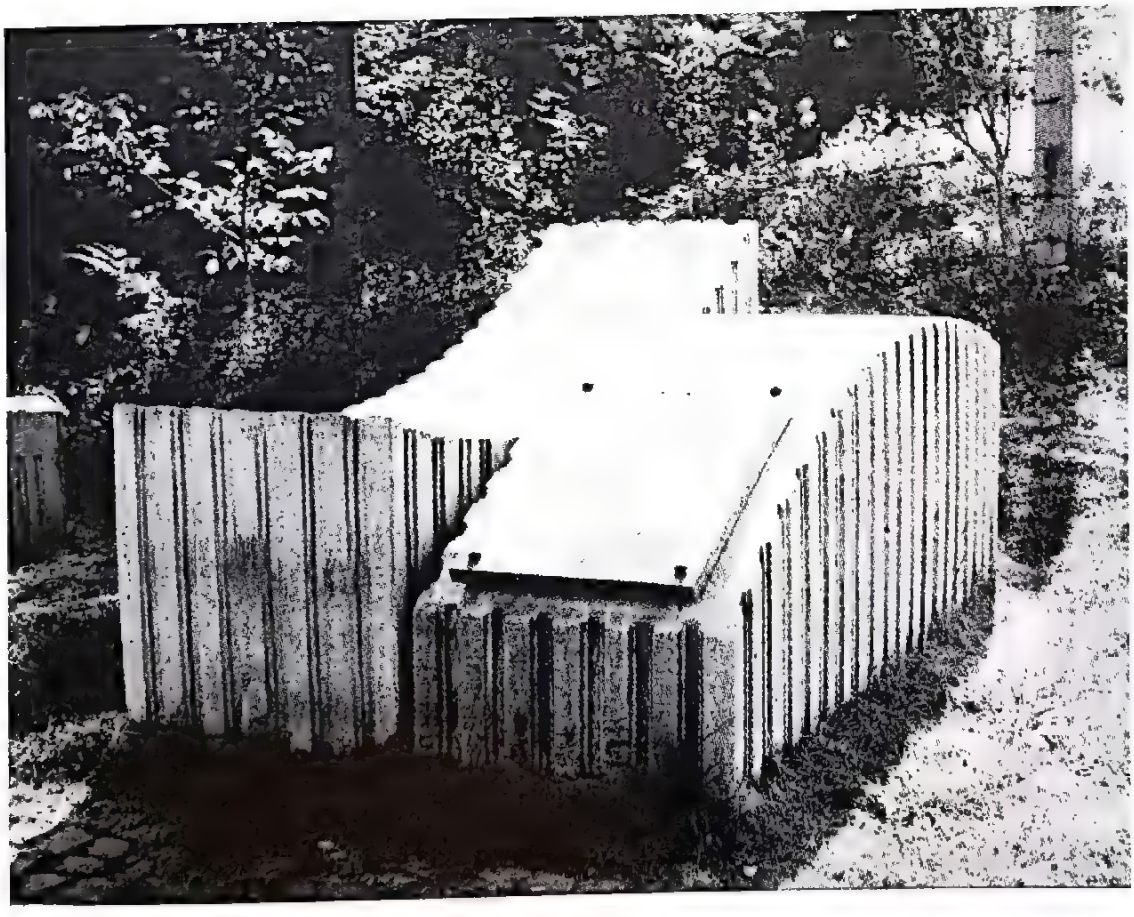

Dva sarkofaga sa posmrtnim ostacima boraca NOVJ-a, u unutrašnjosti izvedeni od oplemenjenog natur-betona, svjedoče o zajedništvu i nesebičnosti pojedinaca u ostvarivanju ideala narodno-oslobodilačke borbe.

U donjem dijelu betonske ploče koja prekriva grob ugrađena je ploča od poliranog jablaničkog granita sa tekstom:

»Ovdje su sahranjena dva nepoznata partizana — borca 23. srpske udarne brigade 45. srpske udarne divizije NOVJ-e — pala u završnim borbama za oslobođenje Doboja, aprila 1945. godine. Potočani, 27. jula 1982. godine. Narod ovog kraja i pripadnici JNA«.

ŠEVARLIJE

Na zgradi željezničke stanice Ševarlije desno od ulaza na isturenom dijelu fasade postavljena je Spomen-ploča sa tekstom:

»Dijelovi slavne VI proleterske brigade, septembra 1943. godine, vodeći ogorčenu borbu sa okupatorom rušeći željezničku prugu na ovom sektoru, zadobili su veliki ratni plijen i razrušili željezničku stanicu.

27. jula 1952. g Savez boraca NOR-a Lipac«

U selu Pridjel Donji, nedaleko od osnovne škole, 1970. godine podignuta je Spomen-kosturnica, locirana na dvostepenom platou. U centru gornjeg platoa podignut je obelisk sa dva istovjetna dijela. Na oba platoa, desno i lijevo od stepenica, betonom su zatvorene grobnice u kojima su sahranjeni posmrtni ostaci 45 palih boraca narodnooslobodilačkog rata i 35 žrtava fašističkog terora.

U gornjem nizu grobnice s lijeva na desno čitamo:

»ŽFT Stjepanović T. Blagoje 1873—1942., Petrović Radojka 1933—1941., Soldatović J. Vaskrsije 1906—1941, Borac NOR-a Božić M. Milan 1902—1941, ŽFT Petrović R. Stojanka 1903—1941, ŽFT Petrović Spasoje 1915—1941, ŽFT Dragojlović M. Jelena 1921—1941, ŽFT Bjelanović N. Cvijetin 1933—1941. ŽFT Đurić T. Milan 1940—1942, ŽFT Bjelanović S. Spasa 1907—1941, Borac NOR-a Petković K. Božo 1914—1941. Borac NOR-a Manojlović M. Jovan 1910—1942, Borac NOR-a Cvijanović M. Milanko 1911—1945, Borac NOR-a Cvijanović J. Milan 1892—1941, Borac NOR-a Gligorić S. Miloš 1896—1941, Borac NOR-a Kršić J. Đorđo 1923—1942,

Borac NOR-a Stojanović J. Đorđo 1925—1942. Borac NOR-a Petković V. Nedo 1909—1941, ŽFT Gligorić J. Aleksa 1892—1941, ŽFT Stojanović J. Dragica 1935—1941, ŽFT Petković M. Petra 1922—1941, Borac NOR-a Petković J. Blagoje 1919—1941, Borac NOR-a Mihajlović P. Tanasije 1881—1941, Borac NOR-a Petković M. Stanko 1913—1942, ŽFT Božić Đ. Ruža 1906—1942, Borac NOR-a Mihajlović L. Nedo 1919—1942, ŽFT Gligorić A. Milić 1935—1941, ŽFT Manojlović N. Petra 1935—1941, i ŽFT Manojlović S. Zorka 1933—1941.«

Na nižem platou s lijeva na desno:

»Borac NOR-a Bjelanović J. Mitar 1915—1941, ŽFT Malinović Đ. Vaskrsije 1875—1942, ŽFT Kršić J. Nikola 1904—1941, Borac NOR-a Ilić D. Dimitrija 1910—1941, ŽFT Gligorić S. Simeuna 1906—1942, Mičić R. Dušan 1927—1942, Lazić S. Todora 1924—1942, Spasojević J. Spasoje 1911—1944, Spasojević J. Milan 1906—1944, Borac NOR-a Marković M. Stanoje 1914—1941, Marković S. Risto 1910—1941, Stjepanović T. Lazar 1905—1941, ŽFT Todorović S. Milka 1891—1941, Kršić V. Žarko 1937—1942, Kršić V. Milka 1940—1941, Nepoznati borac 45. divizije, Nepoznati borac 45. divizije, Nepoznati borac 45. divizije, Nepoznati borac 45. divizije, Nepoznati borac 45. divizije, preživjeli borac NOR-a Kalić G. Ilija 1920—1945, borac NOR-a Malinović V. DUJKO 1894—1943, Borac NOR-a Dragojlović M. Stanoje 1924—1942, Borac NOR-a Gligorić S. Krsto 1912—1944, Kršić S. Milić 1926—1945, nepoznati borac 45. divizije, Nepoznati borac 45. divizije. Nepoznati borac 45. divizije, ŽFT Cvijanović M. Jovo 1900—1943, Ilić M. Marko 1921—1943, Borac NOR-a Mitrović C. Ratko 1918—1944, ŽFT Blagojević B. Cvijeta 1924—1941, Gojić R. Cvijo 1923—1942, borac NOR-a Todorović T. Petko 1902—1941, Mihajlović T. Gostimir 1925—1941, Kršić B. Vaskrsije 1901—1941, ŽFT Malinović V. Petra 1895—1942, Manojlović J. Simeuna 1900—1942, Mnojlović J. Petra 1940—1942, Marković T. Stoja 1898—1942, ŽFT Blagojević B. Dragica 1940—1941, Mihajlović J. Jovan 1926—1941. borac NOR-a Manojlović B. Tanasija 1930—1941, ŽFT Manojlović D. Blagoje 1884—1941, Mihajlović T. Ljeposava 1940—1941, Mihajlović T. Obrad 1934—1941, Mihajlović T. Anđelija 1933—1941, Mihajlović T. Trandofil 1937—1941.«

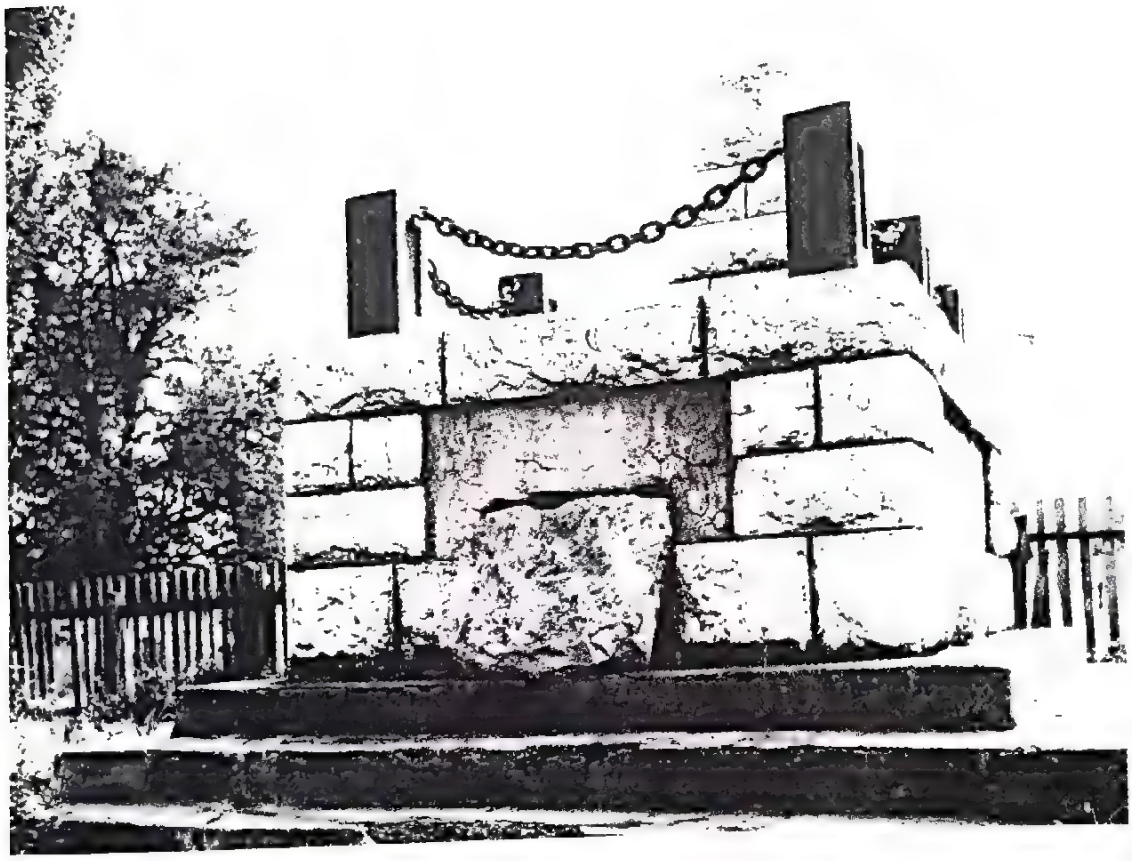

U Lipcu, na vrhu niske zaravni, u neposrednoj blizini osnovne škole, ogradom je omeđena četvrtasta površina, unutar koje su u četiri paralelna niza raspoređene 32 individualne grobnice i dvije skupne u kojim je sahranjeno 8 posmrtnih ostataka boraca narodnooslobodilačkog rata. U sredini ovog prostora, na betonskoj osnovi podignut je manji spomenik s petokrakom zvijezdom na vrhu.

U desnom dvojnom redu grobnice čitamo:

»Nikolić Đorđe Mićo 1888—1941. ŽFT, Nikolić Miće Luka 1876—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda 1. čete 3. bat., Đurić Petka Rade 1921—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Nikolić Petka Ranko 1918—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Petrović Jovana Pantelija 1897—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Stanojević Luke Božidar 1914—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Bjelić Riste Jovo 1924—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Stanojević Spasoja Cvijetin 1920—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Petrović Jefte Mihajlo 1914—1941.

borac Ozrenskog partizanskog odreda, Vasiljević Spasoja Radivoje 1912—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Radojčić Jovana Dušan 1924—1945. borac 45. divizije, Plivčević Milana Luka 1918—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Bjelić Alekse Mihajlo 1912—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda 1. četa 3. bataljon, Mišić Đoke Rade 1915—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda«.

U prvoj grupi od tri grobnice:

»Nikolić Milanka Boško 1902—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Đurić Riste Petko 18. 8. 1894—9. 9. 1945. kapetan, prvoborac ovog kraja, komandant grada Doboja, Nikolić Miće Cvijetin 1905—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda«, a u drugoj od pet grobnica: »Stanojević Spasoja Milan 1923—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda 1. četa 3. bataljon, Nikolić Vase Marko 1919—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda 1. čete 3. bataljona, Nikolić Steve Mile 1918—1945. borac Komande mjesta Doboj, Ilić Save Blagoje 1902—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Bijelić Steve Simo 1892—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda«.

U lijevom dvojnom redu:

»Nepoznati Jugoslovenski borac 24. srpske brigade 45. divizije poginuo 1945. godine, Subotić Tome Luka 1921—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Neznani Jugoslovenski borac 24. srpske brigade 45. divizije, poginuo 1945. godine, Subotić Luke Mitar 1909—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Dva neznana Jugoslovenska borca 24. srpske brigade 45. divizije, poginuli aprila 1945. godine, Ristić Radovana Vaso 1907—1943. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Neznani Jugoslovenski borac 24. Srpske brigade 45. divizije, poginuo aprila 1945. godine, Đuričić Teodora Simo 1917—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Dva neznana Jugoslovenska borca 24. srpske brigade 45. divizije, poginuli aprila 1945. godine, Mitrović Mitra Radojka zvana Beba 1923—1943. borac 6. bosanske brigade, neznani Jugoslovenski borac 24. srpske brigade 45. divizije, poginuo aprila 1945. godine, Nikolić Miloša Milenko 1924—1945. borac 16. muslimanske brigade, Neznani Jugoslovenski borac 24. srpske brigade 45. divizije, poginuo 1945. godine, Damjanović Save Đorđe 1911—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Neznani Jugoslovenski borac 24. srpske brigade 45. divizije, poginuo aprila 1945. godine, Gavrić Cvijetina Milan 1906—1941. komandir čete 2. bataljona Ozrenskog partizanskog odreda«.

U zaseoku Jošava nalazi se Spomen-kosturnica u kojoj su sahranjeni posmrtni ostaci 15 palih boraca narodnooslobodilačkog rata. Na betonskom kvadru, postavljen je bronzani reljef na kojem je predstavljena diverzija na željezničkoj pruzi. U lijevom donjem uglu stoji masivan kvadar od sivog granita na čijoj je prednjoj strani, tehnikom plitke gravure ispisan tekst:

»Ovdje su sahranjeni pali borci ovog kraja koji su dali svoje živote za slobodu naših naroda od 1941—1945. godine: Radojčić Stanko, Radojčić Anđa, Radojčić Radivoje, Radojčić Borislav, Radojčić Pero, Radojčić Mladen, Mitrović Simo, Cvjetković Miloš, Cvjetković Ilija, Đurić Rade, Kujundžić Rade, Kujundžić Mirko, Mitrović Petar, Mitrović Vaskrsije, Ristić Dušan.

U znak sjećanja i zahvalnosti palim borcima, Spomen-kosturnicu podiže Udruženje boraca NOR-a Opštine Doboj, 23. VIII 1964. g«.

Iznad teksta ugravirana je zvijezda petokraka.

Jošava, bronzani reljef na kome je predstavljena diverzija na željezničkoj pruzi.

PRESLICA

Na zelenoj i pošumljenoj zaravni od klesanog kamena izveden je visoki zid okrenut u pravcu Maglaj — Doboj. Na pravcu prema Gračanici okrenut je drugi, koji gornjim dijelom izrasta iz centralnog, u čijoj je drugoj polovini ostavljen visoki četvrtasti prolaz — kapija.

U kapiji zida postavljena je masivna bronzana ploča s reljefno prikazanom kompozicijom grupe ustanika muškaraca i žena s oružjem i oruđem u natprirodnoj veličini.

Na široj strani bočnog zida, okrenutog put glavnog prilaza Spomeniku, metalnim slovima izveden je tekst:

»U spomen Ozrenskom partizanskom odredu koji na poziv Komunističke partije Jugoslavije i druga Tita 23 avgusta 1941. godine, povede napor ovog kraja u borbu za slobodu na oda opština: Doboj, Gračanica i Maglaj«.

Na fasadi zgrade Osnovne škole postavljena je Spomen-ploča sa tekstom:

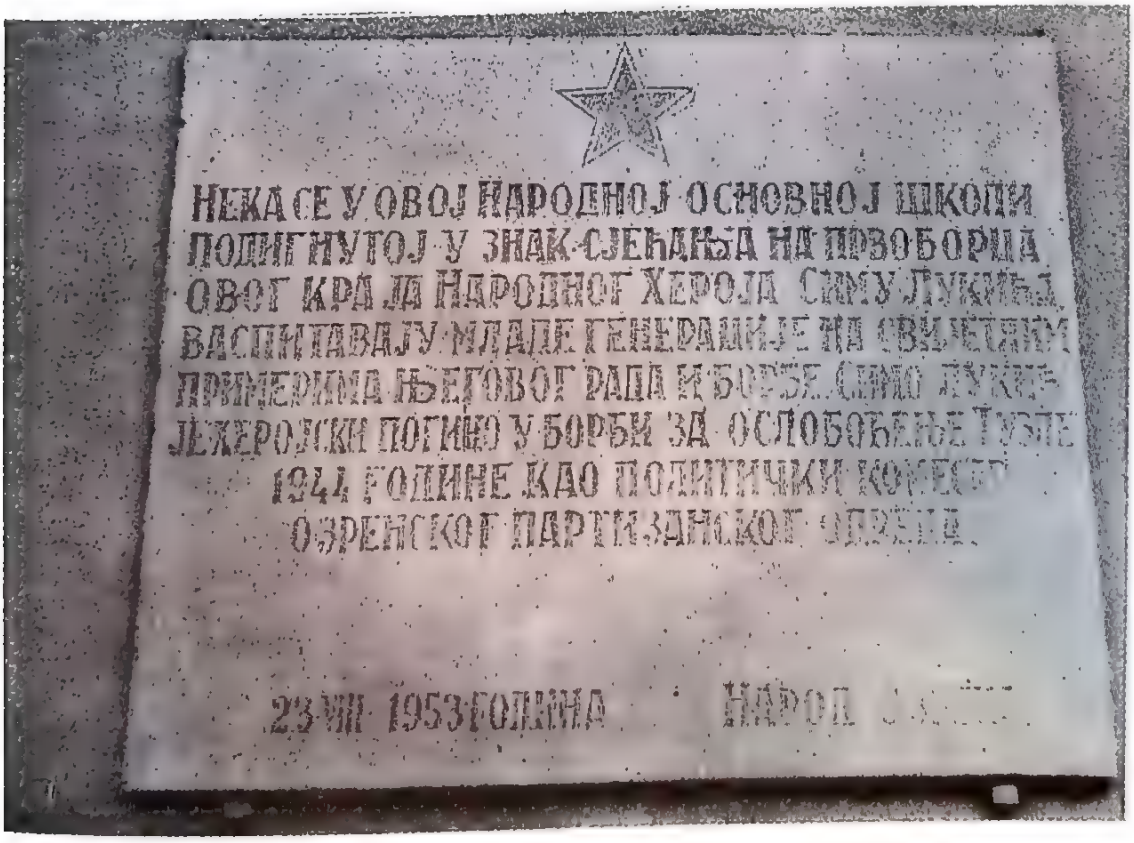

Na prednjoj fasadi zgrade stare željezničke stanice, od bračkog kamena podignuta je Spomen-ploča sa tekstom:

Na dva betonska stuba izveden je kvadar, na čijoj je prednjoj strani pričvršćena ploča od poliranog bračkog kamena.

U selu Stanić Rijeka, zaselak Gavrići, na raskršću seoskih puteva, betonskom pločom prekriven je izvor pitke vode. Na prednjoj strani rezervoara podignut je kraći kvadar, prekriven širom pločom od betonteraca sa tekstom posvećenim palim borcima narodnooslobodilačkog rata i žrtvama fašističkog terora 1941—1945. godine iz ovog kraja.

Pripreme za rekonstrukciju ove Spomen-česme su u toku.

KOSTAJNICA

U zaseoku Svjetliča podignuta je Spomen-česma. Od klesanog kamena izveden je masivan kvadar. Na njegovoj prednjoj strani je postavljena ploča sa tekstom:

»Na ovom mjestu su 31. 1. 1942. godine po ustaškim oružnicima uhvaćeni borci Vlado Šuput i Ivica Faflet, kuriri derventske ilegalne partijske organizacije i Milenko Pajić iz Kostajnice, njihov vodić. Oni su kasnije u zatvorima mučeni, suđeni i ubijani na nekom od mnogobrojnih gubilišta okupatora i njegovih sluga. Za njihove grobove se ne zna.

Spomen-česmu podižu organizacije SUBNOR-a i srezovi SRVJ Doboj i Derventa.

27. jula 1957. godine«

U blizini osnovne škole »Petar Kočić«, željeznom ogradom omeđena je četvrtasta površina unutar koje je 23. avgusta 1950. godine podignuto Partizansko spomen-groblje. U asimetrično raspoređena 42 groba sahranjeni su posmrtni ostaci 51 borca NOVJ-a.

Na stepenastoj betonskoj osnovi od klesanog kamena vapnenca podignuta je manja piramida, koja ima funkciju centralnog spomen-obilježja. Na njenoj prednjoj strani je ugrađena ploča od sivog granita, sa tekstom zahvalnosti palim borcima narodnooslobodilačkog rata 1941—1945. godine.

Na pločama koje obilježavaju grobove čitamo:

»Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 2. krajiške brigade, poginuo 1943. godine, Vuković Radivoje, borac 7. brigade 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 2. krajiške brigade, poginuo 1943. godine, Dva neznana jugoslovenska borca 23. srpske divizije, poginuli 1945. godine, Tri neznana jugoslovenska borca 15. majevičke brigade, poginuli 1943. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Hazakić Mujo i Ljubica, poginuli 1947. godine u Grapskoj od bande, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Zarić Mitra ud. Vase 1914—1945. žrtva fašističkog terora«.

Lijevo, glavnom stazom:

»Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 7. brigade 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Đokanović Dušana Uroš, borac 15. majevičke brigade, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Dva neznana jugoslovenska boraca 23. srpske divizije, poginuli 1945. godine,Dva neznana jugoslovenska borca 23. srpske divizije poginuli 1945. godine, Ćelić Marka Novak 1925—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Prešić Nikole Milan 1915—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Džigumović Cvijena Petar 1922—1945. komandir voda u 53. srednjobosanskoj diviziji, Neznani jugoslovenski borac 15. majevičke brigade, poginuo 1943. godine, Skrezović Dušan, borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 15. majevičke brigade, poginuo 1943. godine, Neznani jugoslovenski borac 15. majevičke brigade, poginuo 1945. godine, Vasić Jaćima Simo« (dalje podaci nisu čitljivi).

Grupa od tri groba uz obelisk:

»Banjanin Boška Nada 1925—1944. borac 2. krajiške brigade, Veselić Vladimira Katarina 1914—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije poginuo 1945. godine«.

Ispod centralnog obilježja, desno:

»Simić Petar — Ćumur 1922—1943. komandir čete 15. majevičke brigade, Novaković Stojana Milan 1924—1942. borac Ozrenskog partizanskog odreda, neznani jugoslovenski borac 2. krajiške brigade, poginuo 1943. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 2. krajiške brigade poginuo 1943. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije poginuo 1945. godine«.

U nizu grobova na gornjem platou:

»Neznani jugoslovenski borac 2. majevičke brigade poginuo 1943. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 2. majevičke brigade, poginuo 1943. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac poginuo 1945. godine u Sjenini, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije, poginuo 1945. godine, Neznani jugoslovenski borac 23. srpske divizije poginuo 1945. godine«.

Unutar ove površine zasađeno je cvijeće, parkovsko šiblje i drveće crnogorice.

U neposrednoj blizini partizanskog spomen-groblja od kamena vapnenca i betona izveden je masivan kvadar na čijoj prednjoj strani je ugrađena ploča od poliranog bračkog kamena sa tekstom:

»U ovom selu živio je i radio narodni heroj ISMET KAPETANOVIĆ borac i revolucionar u VI istočnobosanskoj proleterskoj brigadi i jedan od rukovodilaca narodnog ustanka u ovom kraju. U znak zahvalnosti i sjećanja na palog druga,

27. jula 1952. g.

Savez boraca NOR-a
i narod sela Kostajnice«

Iznad teksta ugravirana je zvijezda petokraka, a u centru ispod ploče postavljena je slavina i voda teče u kameno korito.

GRAPSKA GORNJA

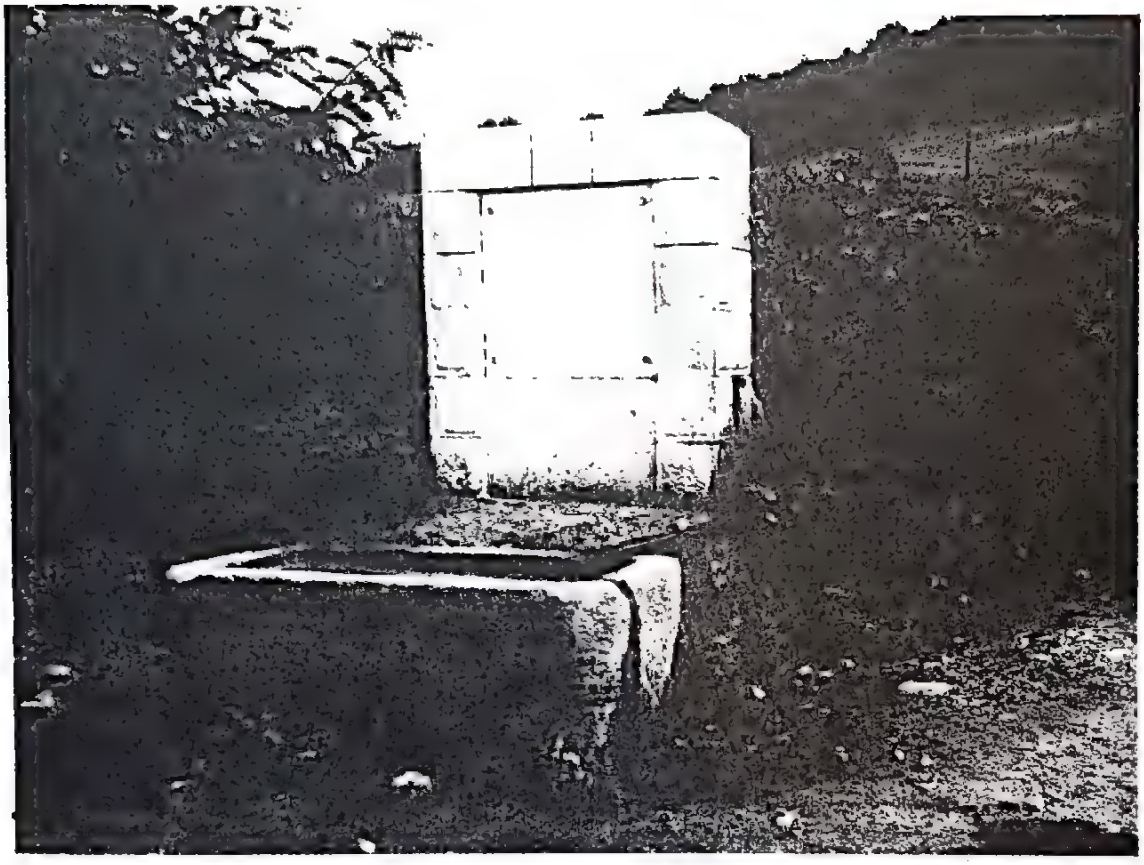

Na početku sela na višem betonskom temelju podignut je od klesanog kamena kvadar na čijoj je prednjoj strani ugrađena polirana ploča od bračkog kamena sa tekstom:

»Ova česma podiže se u znak sjećanja na prvoborca NOB-e kapetana PETKA ĐURIĆA, koji je poginuo na ovom mjestu od četničkih bandi, avgusta 1945. godine.

27. jula 1952. g

Savez boraca NOR-a
i narod opštine Grapska«

Iznad teksta ugravirana je zvijezda petokraka, dok su sa bočnih strana kvadra postavljene prema dolje povijene metalne cijevi iz kojih dosta jakim mlazom teče voda, koja se preko žljebova sliva u kameno korito.

Na nasipu pored asfaltnog puta uređen je širi plato, na kojem je u naturbetonu podignut spomen-obelisk. U pozadini platoa izdiže se polukružna betonska osnova — zid na kojem stoji zvijezda petokraka sa srpom i čekićem u sredini. Petokraka je masivna i naglašena.

Sa strana betonskog osnova izvedene su žardinijere u vidu većih saksija za cvijeće. U centru ispred zvijezde petokrake na podestu, na koji se dolazi stepenicama, nalazi se postolje u vidu presjeka valjka, na kojem je u nagibu ugrađena od poliranog jablaničkog granita ploča elipsastog oblika sa ugraviranim tekstom zahvalnosti i 22 imena palih boraca narodnooslobodilačkog rata i 12 žrtava fašističkog terora 1941—1945. godine iz sela Bušletić i Poriječje. Na kraju stoji podatak da su ovo spomen-obilježje podignuli radni ljudi i građani Bušletića i Poriječja, 28. avgusta 1980. godine.

Na početku sela Osječani Gornji podignut je u naturbetonu krajputaš, oblikovan kao obelisk sa stilizovanom reljefnom zvijezdom

petokrakom u nekoliko nivoa, koji simbolično označava istorijsko mjesto gdje je kresnula prva varnica narodnog ustanka u dobojskom kraju.

Ispod zvijezde petokrake smještena je ploča od jablaničkog sivog granita na kojoj je napisano:

Prilaznu zonu sa puta Doboj — Modriča čine dvije staze, ujedinjene u pojasu krajputaša, asociraju na ujedinjeni put u toku narodnooslobodilačke borbe i revolucije.

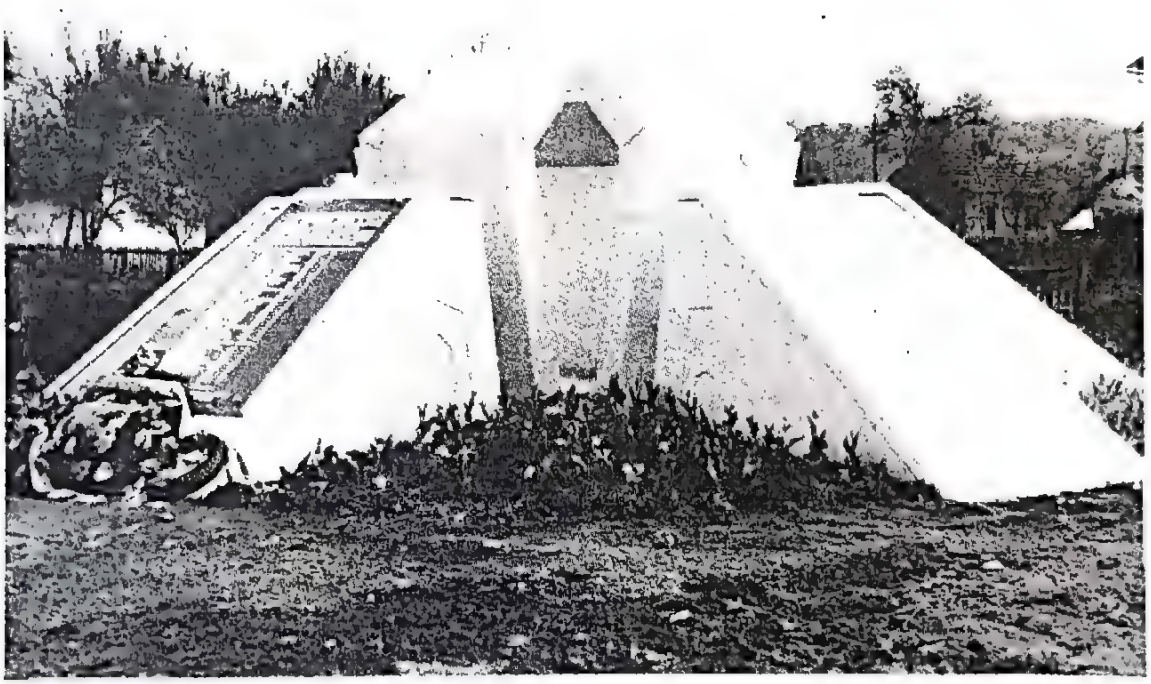

Ispred društvenog doma na manjoj uzvisini u naturbetonu podignut je kvadar s unutar povijenim stranama, koje simbolišu: zbor, kolo, narodni skup u veselju... Pet staza, pet dijelova u istom kolu za isti cilj — slobodu.

Naprijed od glavnog prilaza Spomeniku, u blagom nagibu postavljena je ploča od poliranog jablaničkog granita, na kojoj je ispod petokrake zvijezde ugraviran tekst:

»Za slobodu, ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti i druge istorijske težnje i trajne vrijednosti narodnooslobodilačke borbe, koju je organizovala i do konačne pobjede dovela Komunistička partija Jugoslavije na čelu sa drugom Titom, sa ovog područja dadoše svoje živote i ostaše na vječnoj straži...«

Navedena su imena 26 palih boraca NOR-a i 10 žrtava fašističkog terora, a zatim slijedi tekst:

»Vječna im slava i hvala!

Aprila 1983.

Radni ljudi i građani
MZ Osječani

U holu Osnovne škole »Čedomir Jaćimović« u Osječanima Donjim postavljena je Spomen-ploča:

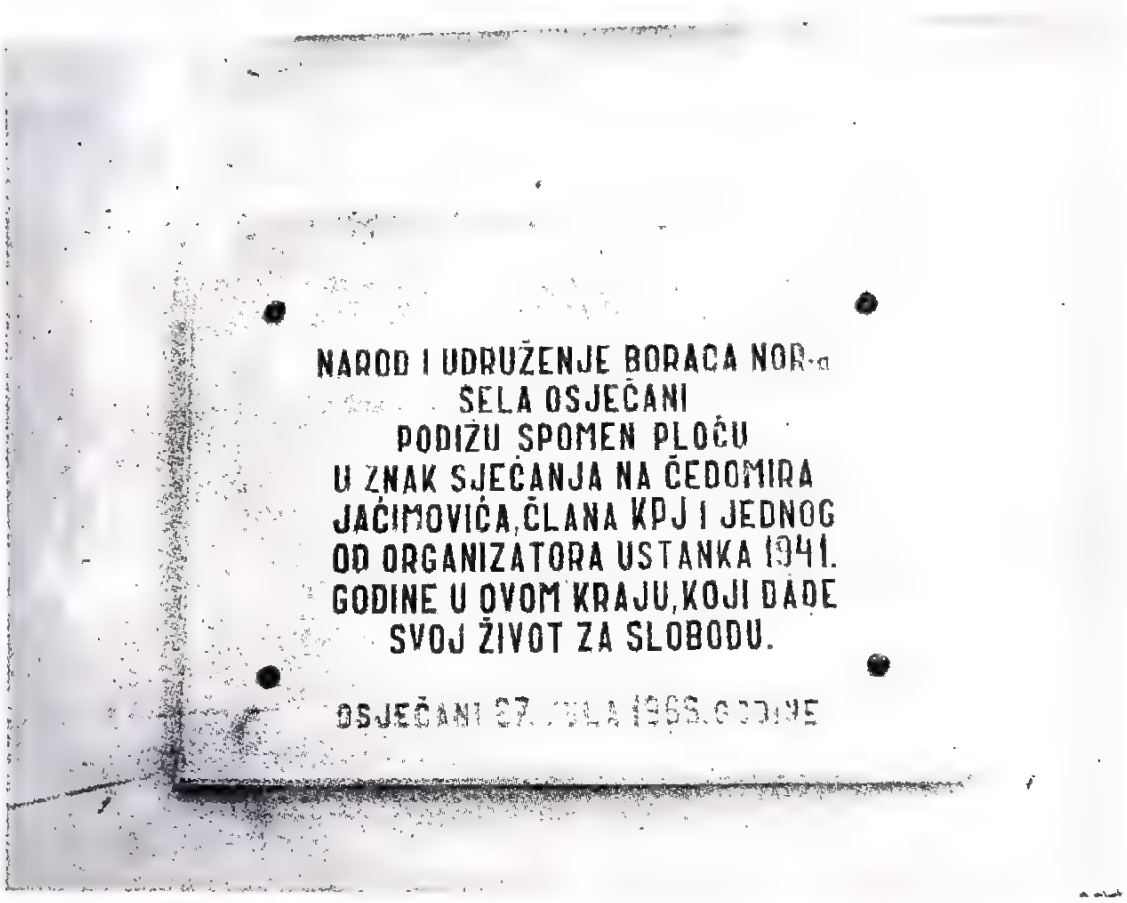

Pored asfaltnog puta od betona u teracu podignut je stub--obelisk sa zvijezdom petokrakom na vrhu. Na prednjoj strani, lijevo, ugrađena je ploča od jablaničkog granita na kojoj je ugraviran tekst:

»U znak sjećanja na istorijski poduhvat ustanika iz Kožuha koji su na poziv KPJ 22.23. avgusta 1941. godine, krenuli u napad na Doboj i Modriču u odlučnu borbu protiv okupatora i njegovih sluga, podiže ovaj spomenik narod Kožuha, 23. VIII 1966. godine«.

Desno od teksta reljefom, izvedenim u bronzi, predstavljeni su muškarci i žene — partizani s puškom i zastavom u rukama.

Na stambenoj zgradi broj 96 u Kožuhama, bivša putarska kuća, na glavnoj fasadi, lijevo od ulaza, podignuta je Spomen-ploča:

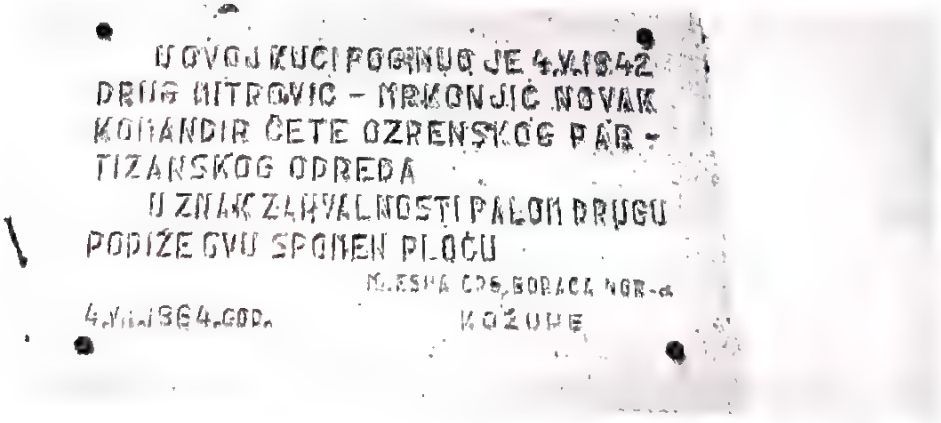

Ispred zgrade Zadružnog doma u Kožuhama na sivom granitnom postamentu postavljena je u bronzi odlivena bista narodnog heroja MILOŠA KUPRESA.

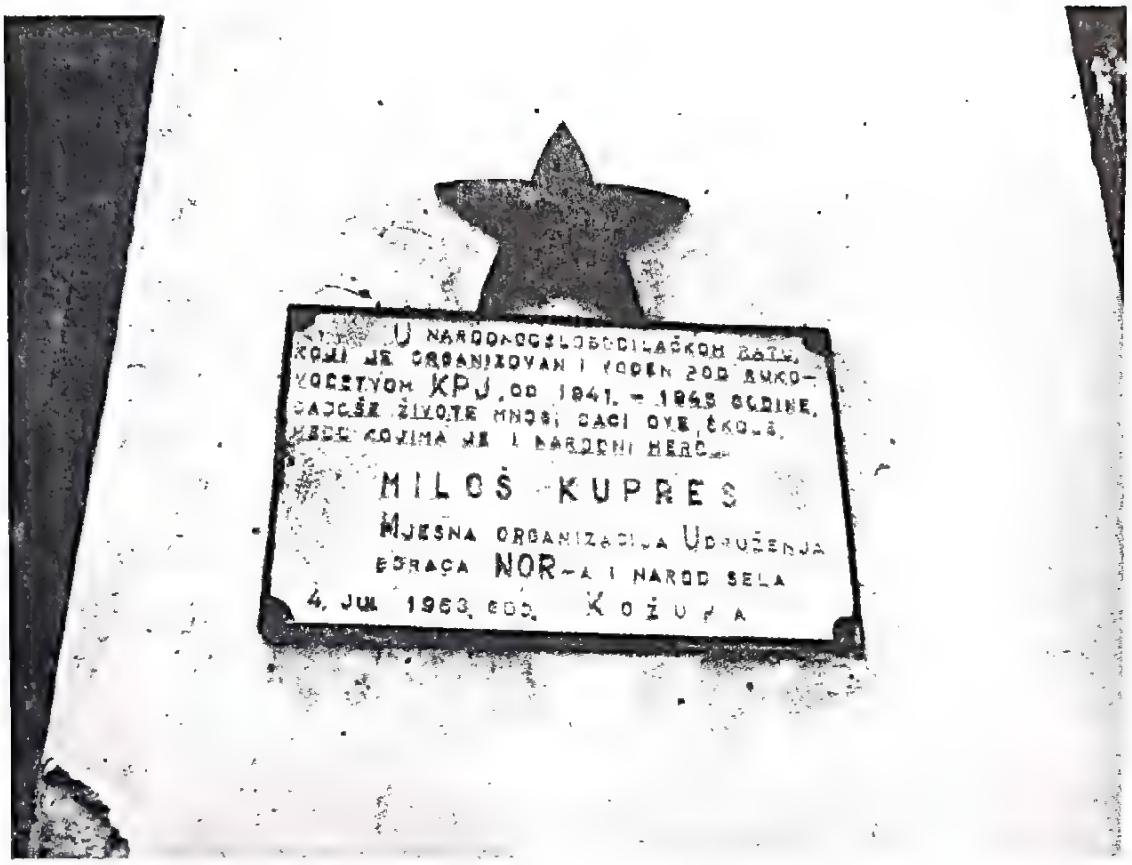

Na fasadi zgrade stare osnovne škole postavljena je u željezu odlivena Spomen-ploča.

U centru sela omeđena je zelena površina u čijem je središtu 27. jula 1950. godine podignuta zajednička grobnica u kojoj je sahranjeno 18 posmrtnih ostataka palih boraca, među kojim su devetorica iz ovog kraja, dok su ostala devetorica pali borci 5. vojvođanske NOU brigade. Naokolo zajedničke grobnice asimetrično je raspoređeno 12 grobova u kojima su sahranjeni posmrtni ostaci 17 palih boraca.

Radovi na rekonstrukciji i adaptaciji ovog Spomen-partizanskog groblja izvode se istovremeno sa štampanjem III knjige Zbornika sjećanja zbog čega nedostaju fotosi.

U formi cvijeta sa pet krakova, stilizovani simboli boraca, šuma i planina asociraju na put i razvoj narodnooslobodilačke borbe. Njegov izgled odaje koncepciju horizontalnog razvoja sa tendencijom uspona prema središtu. Dispozicija staza omogućuje obilazak svih elemenata i grobova, sa zadržavanjem i prijemom informacija napisa, uz prijatan ciklični ritam izmjene vizura.

Na ploči kosturnice ispod petokrake zvijezde ugraviran je tekst:

»U ovoj Spomen-kosturnici sahranjeni su posmrtni ostaci boraca narodnooslobodilačkog rata sa ovog područja: Blesić R. Milorad 1926—1943, Žarić P. Dimšo 1919—1942, Kurešević Bosiljka 1921--1943, Mićić S. Mirko 1930—1944, Mitrović S. Boško 1914—1942, Mitrović S. Kamenko 1899—1942, Mitrović S. Novak 1904—1942, Purić M. Dragica 1927—1943, Radovanović Miloš i 9 nepoznatih boraca iz 5. vojvođanske udarne brigade«.

Na drugoj ploči plitkom gravurom, ispod petokrake zvijezde, ispisan je tekst:

»Na poziv Komunističke partije Jugoslavije i druga Tita, u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika, za slobodu, ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti i druge trajne vrijednosti narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, svoje živote dadoše...« U nastavku teksta ispisana su imena 23 palih boraca i devet ŽFT u toku 1941—1945. iz sela Kožuha.

Na kraju teksta ispisane su riječi zahvale, te podatak da su Spomen-partizansko groblje rekonstruisali radni ljidi i građani Mjesne zajednice Kožuhe 1986. godine.

Idući obilaznom stazom, s desna nalijevo, na nadgrobnim spomen-obilježjima čitamo:

»Dva nepoznata borca 16. muslimanske brigade poginuli 1945. u Osječanima; Neznani borac — kurir 5. kozaračke brigade,

poginuo 1943; Radaković Miloš, borac 2. krajiške brigade, poginuo 1943. u Osječanima; Neznani borac 19. birčanske brigade, poginuo 1943. u Brđanima; Milutinović Milutin, komesar bataljona 22. srpske brigade, poginuo 1945. u Osječanima; Lastović Dževad 1916—1943. borac Majevičke brigade; Tri neznana borca 5. vojvođanske brigade, poginuo 1944. u Brđanima Dva neznana borca 19. birčanske brigade, poginuli 1943, u Brđanima; Neznani borac 1. vojvođanske brigade, poginuo1943. u Brđanima; Neznani borac 1. vojvođanske brigade, poginuo 1943. u Brđanima; Dva neznana borca 1. vojvođanske brigade, poginuli 1943. u Osječanima i Neznani borac 1. vojvođanske brigade, poginuo 1943«.

SPOMEN-OBILJEŽJA NA PRAVCU MAGISTRALNOG PUTA DOBOJ — BOSANSKI ŠAMAC

BUKOVICA MALA

Na zaravni nepravilnog oblika pored asfaltnog puta 1960. godine podignuto je, a temeljito rekonstruisano 1980. godine, Partizansko spomen-groblje.

Dosta široka pristupna staza omogućava dvosmjernu komunikaciju posjetilaca. Plato za okupljanjem ispred koga se u vidu valjaka

nalaze dvije kamene saksije za cvijeće i ukrasno šiblje. služi za izvođenje prigodnih programa prilikom polaganja vijenaca i cvijeća i za održavanje časova istorije.

Groblje je predstavljeno sa 27 obilježja trokutastog presjeka. Na svakom je ugravirana zvijezda petokraka i osnovni podaci o sahranjenima:

»Branko Sikimić 1925-45, 14. srednjobosanska NOU brigada, borac — 1944. 13. krajiška brigada, Radovan Kuzmanović 1921-45, Hakija Jakupović 1924-45, Andrija Avgustini 1913-1945. 14. srednjobosanska NOU brigada, Stana — 1944. 12. krajiška NOU brigada, Borac — 1944. 12. krajiška NOU brigada, Tri borca — 1943. 5. kozaračka NOU brigada, Ilija Ćustić 1924-44. 14. srednjobosanska NOU brigada, Tono Faško 1918-44, Rudi Padovski 1926-45. 18. srednjobosanska brigada, Tri borca — 1944. 12. slavonska NOU brigada, Borac — 1943. 5. kozaračka NOU brigada, Mina Delić 1925-43. 14. srednjobosanska NOU brigada, Jelisije Radulović 1926-43. 14. srednjobosanska NOU brigada, Bogdan Vujanović 1922-44. 14. srednjobosanska NOU brigada, Borac mitraljezac — 1943. 5. kozaračka NOU brigada, borac — 1945. 19. srednjobosanska brigada, Živko Panić 1922-45. 14. srednjobosanska NOU brigada, Dva borca — 1945. 24. srbijanska brigada, Tri borca — 1944. 14. srednjobosanska NOU brigada, Nedeljko Panić — 1944. 12. slovenska NOU brigada, Dva borca — 1945. 20. srbijanska brigada, Džemal Ajanović — 1944. 18. hrvatska brigada, Borac — 1945. 19. srednjobosanska brigada, Nikola Marić 1919-44. 14. srednjobosanska NOU brigada, Stanko Galka 1923-1945. Jozef Galka 1919--45. Vid Nikolić 1922-45. 18. srednjobosanska brigada, Borac — 1943. 5. kozaračka NOU brigada, Borac — 1943. 5. kozaračka NOU brigada, Jovo Milić Bijeli 1918-43. vodnik 14. srednjobosanska NOU brigada«.

Na središnjem dijelu nalazi se prostor omeđen sa dva polukružna niža zida u čijem centru je obelisk trokutastog presjeka, na vrhu nezavršen (asocira revoluciju koja neprekidno traje). Njegove dvije plohe ukrašene su prigodnim motivima u dubokoj grafici i plastici, dok se na prednjoj strani nalazi ploča od poliranog jablaničkog granita sa tekstom:

»U ovom kraju i na drumskoj i željezničkoj komunikaciji Doboj — Derventa, borci narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, vodili su 1941-1945. godine žestoke bitke protiv njemačkih fašističkih

okupatora i njegovih kvislinga. Pronađeni posmrtni ostaci palih partizana u području okolnih sela sahranjeni su u ovom groblju.

Vječna slava i hvala palim junacima!

Septembra 1981. godine Narod ovog kraja«

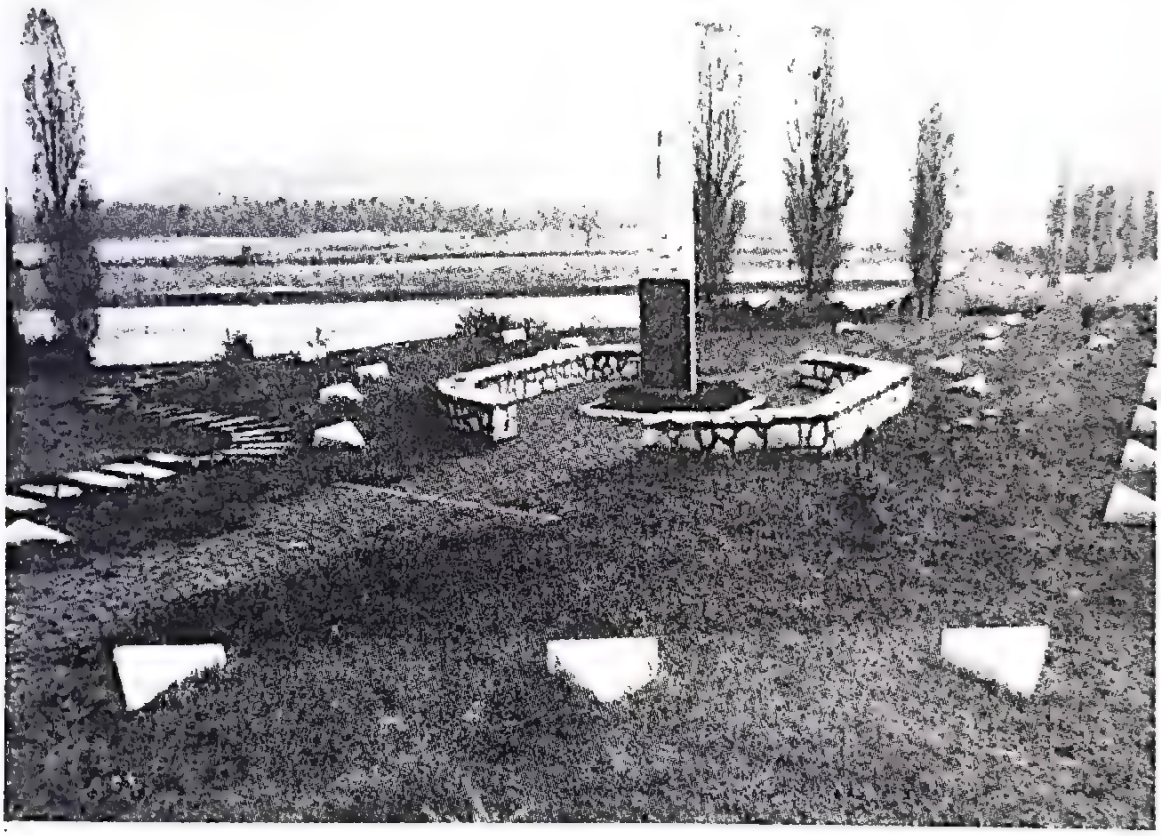

Između dva kubusa podignut je zid obložen špicanim kamenim pločama, dok su na prednjoj strani ugrađene polirane ploče od jablaničkog granita na kojima je ispod zvijezde petokrake ugraviran tekst:

»U borbama protiv okupatora i domaćih izdajnika, za slobodu, bratstvo, jedinstvo i ravnopravnost naših naroda i narodnosti, za socijalističku samoupravnu Jugoslaviju, palo je od 1941-45. godine, 123 građanina ovog kraja.

Septembra 1981. godine«.

U nastavku je ugravirano 56 imena palih boraca narodnooslobodilačkog rata i 67 žrtava fašističkog terora iz sela: Čivčije Bukovičke, Bukovica Velika, Grabovica, Ljeskove Vode, Bukovica Mala, Pločnik, Stanovi i Tisovac, čiji posmrtni ostaci nisu sahranjeni na ovom mjestu.

Na kraju piše: »Slava i hvala im«, te podaci da su spomen-obilježje podigli radni ljudi i građani ovog kraja.

Na fasadi zgrade bivše željezničke stanice uzanog kolosijeka Rudanka, na pruzi Brod— Sarajevo, podignuta je Spomen-ploča na kojoj je ugraviran tekst:

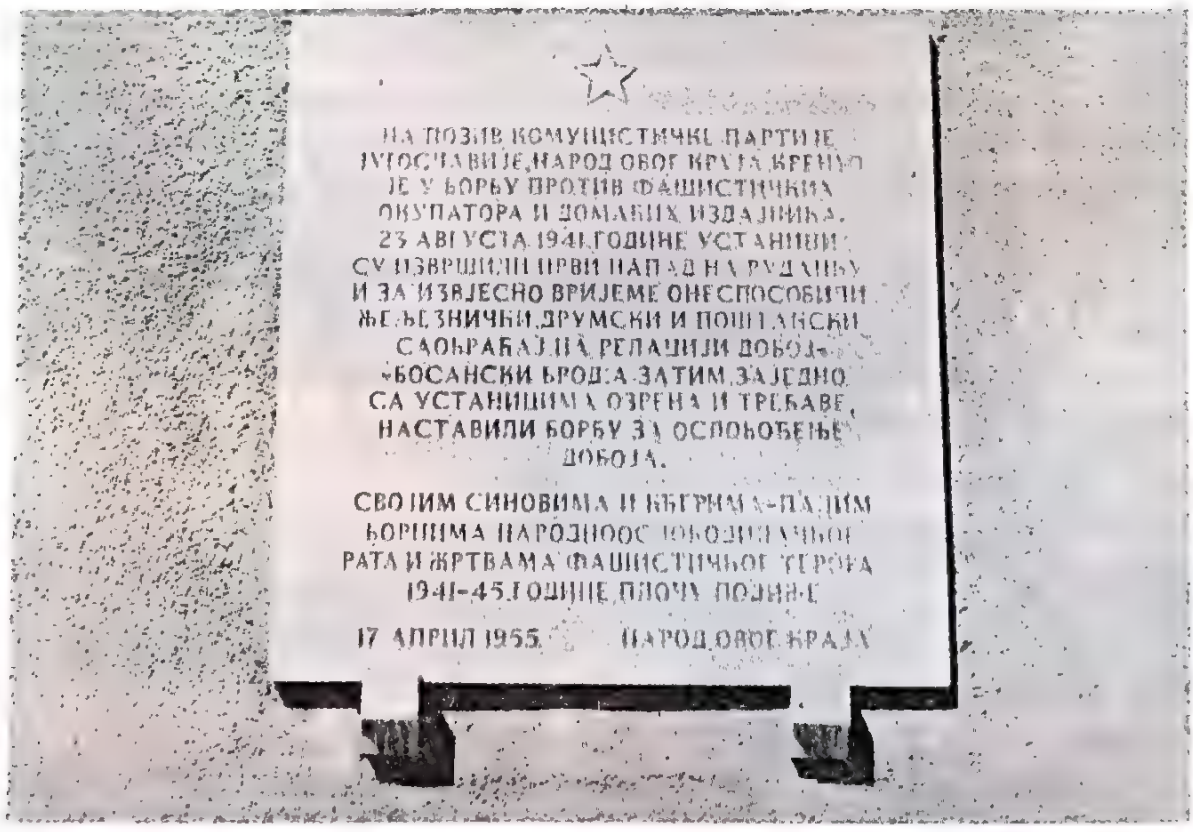

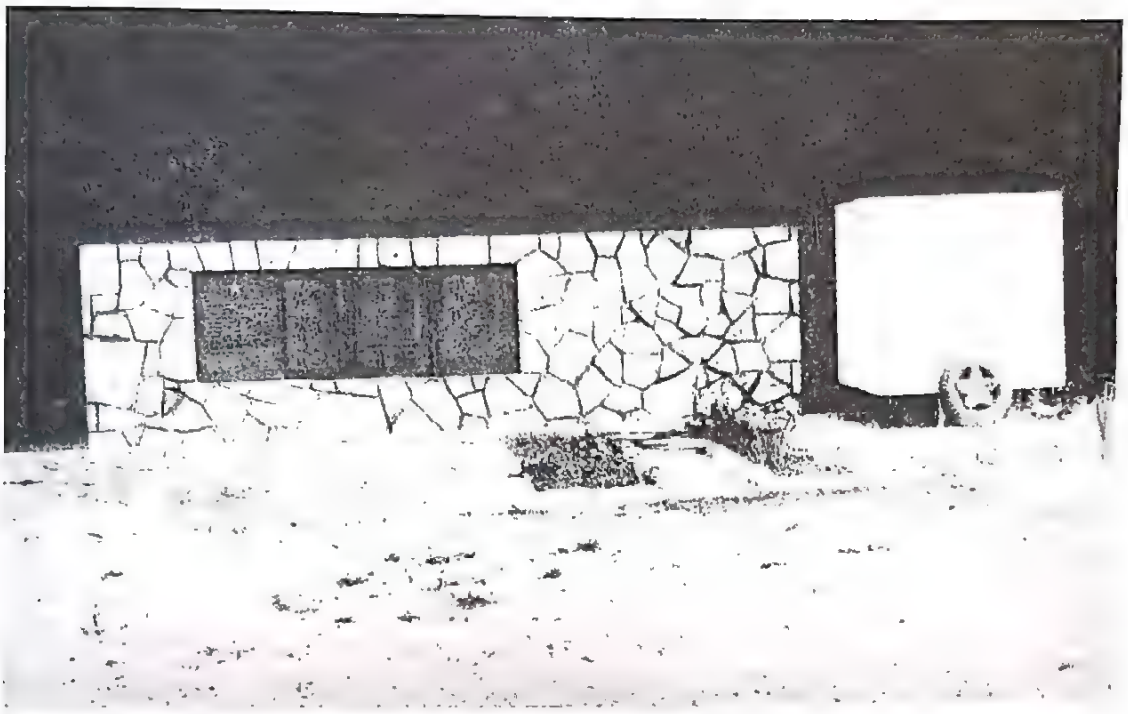

Na zaravni, zvanoj Ristića gaj, u polukrugu sa tri strane zatvorenoj gustom listopadnom šumom, na betonskom temelju stoji monolit-kubus izveden od kamena krečnjaka, ukrašen plitkim gravurama. Na čeonoj poliranoj strani izgraviran je tekst:

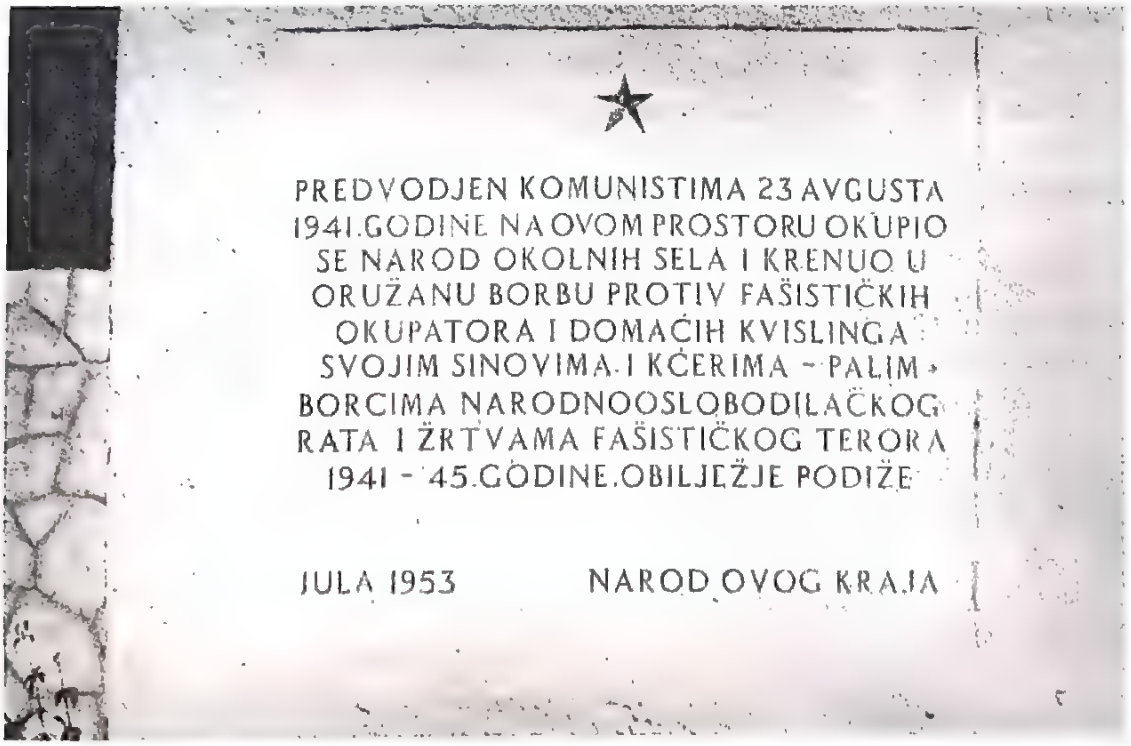

Kubus je oivičen kosim kamenim ivičnjacima, koji formiraju manji bazen za zelenilo, dok se sa spoljne njihove strane formira šira zelena površina. Lijevo od središta kubusa-stećka nalazi se popločani plato za okupljanje. Plato je sa dvije strane vezan za popločanu stazu koja se nalazi ispred zida. Na prednjoj strani su ugrađene masivne ploče od sivog granita, na kojima je ispod zvijezde petokrake plitkom gravurom ispisan tekst:

»Za slobodu, bratstvo, jedinstvo i zajedništvo naroda i narodnosti Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, u toku narodnooslobodilačkog rata 1941—1945. godine, iz Kladara, Prnjavora Malog, Opsina, Johovca, Prnjavora Velikog, Foče i Zarječe, dali su živote«.

Abecednim redom navedeno je 59 imena palih boraca narodnooslobodilačkog rata i 33 imena žrtava fašističkog terora, a zatim tekst: »Neka im je slava i hvala«, kao i podatak da je ovo spomen-obilježje podigao narod ovog kraja, jula 1984. godine.

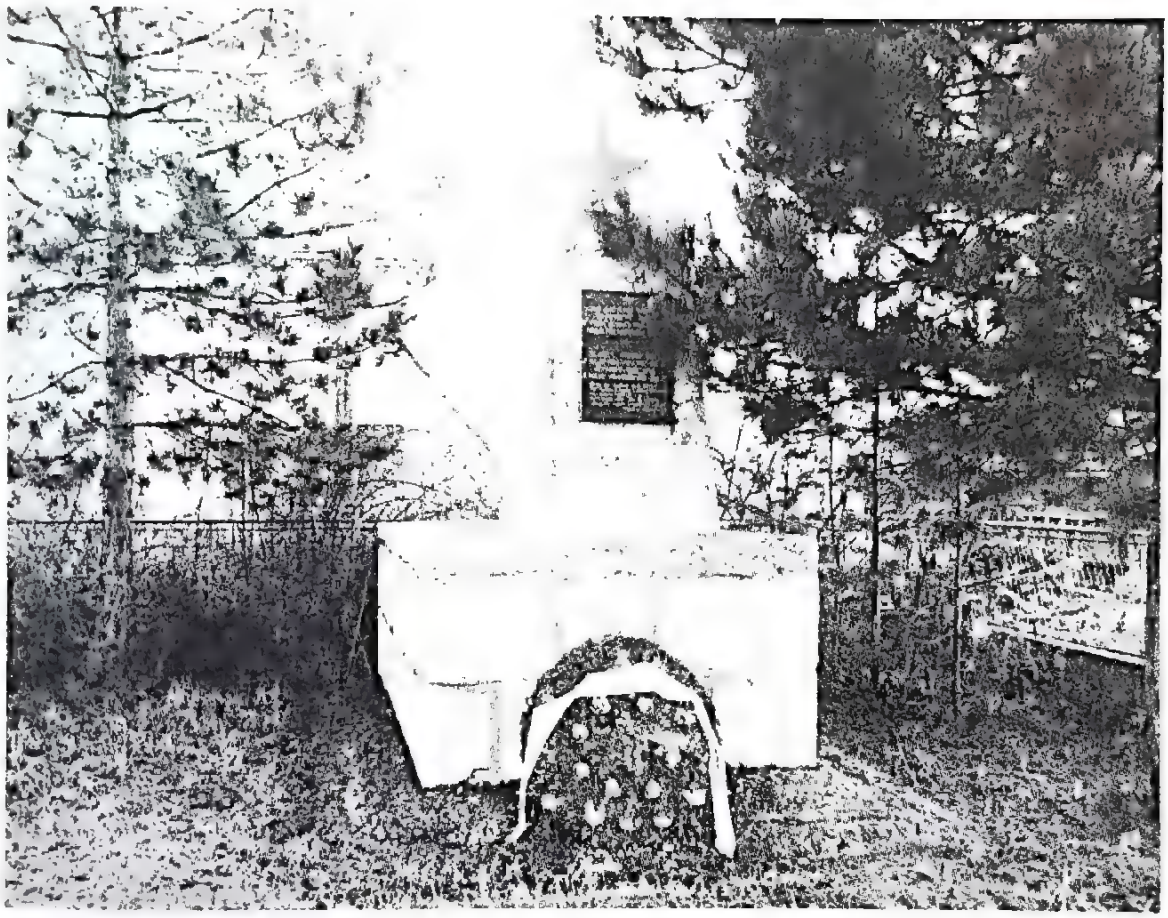

Desno od Zadružnog doma željeznom ogradom omeđena je manja četvrtasta parcela usred koje je na višestepenom betonskom osnovu podignut kubus od klesanog kamena vapnenca kojeg prekriva nešto šira betonska ploča. Na gornjoj površini od betona je izveden obelisk u formi skraćene piramide. Na njegovoj prednjoj strani ugrađena je ploča na kojoj je ugraviran tekst:

»U ovoj kosturnici sahranjeni su posmrtni ostaci 14 neznanih Jugoslovenskih boraca 5. kozaračke brigade i Rekanović (Todora) Aleksa iz Malog Prnjavora 1912—1941. ŽFT, i Rekanović (Save) Stoja iz Malog Prnjavora 1910—1941. ŽFT«.

Ispod teksta ugraviran je stih čiji je autor Nikola Krističević (greškom je navedeno Miličević).

»Ovdje su zasijani moji mrtvi...
Mir ranam i vašim kricima!
Mir vašim rukama.
Mir i spokoj vašoj dobroti i našoj
potaji što osta u kamenu upisana«.

U naselju je podignut dvostepeni plato od betona. Na njegovoj gornjoj površini naprijed od istog materijala izvedeno je dvostepeno podnožje sa koga se uzdiže betonski traco-obelisk, čiju prednju stranu prekriva ploča od sivog granita. Na vrhu u kružnici ugravirana je zvijezda petokraka, a ispod u ovalnim porculanskim okvirima umetnute fotografije osmorice palih boraca NOVJ-a iz Kotorskog. Ispod fotografije ugravirana su imena osam boraca iz sela Kotorskog, poginulih u NOR-u, nakon čega slijedi tekst:

»Neka im je vječna slava!

4. 7. 1967. godine.«

Okolni prostor zasađen je cvijećem i zelenilom.

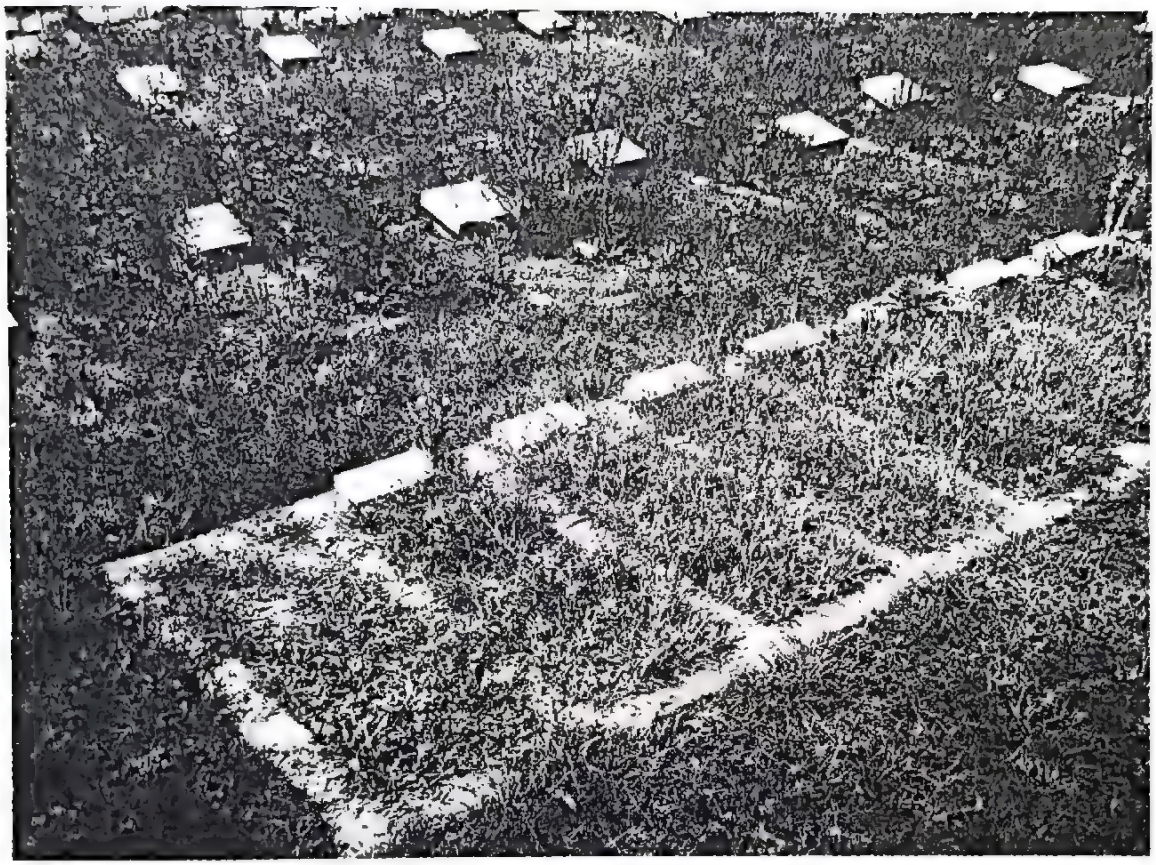

U podnožju sela na mjestu gdje su se 23. 8. 1941. godine okupili ustanici betonskom podzidom i nižim kamenim stepenastim zidom omeđena je veća četvrtasta površina unutar koje je 1961. godine podignuto Partizansko spomen-groblje.

Tu su u tri paralelna reda i dvije grupe 67 grobova u kojima su sahranjeni posmrtni ostaci 72 pala borca i žrtve fašističkog terora.

U vrhu svakog groba u kosom nagibu naprijed pričvršćena je ploča sa podacima sahranjenih. Desno od ulaza u redu grobova napisano je:

»Sunarić A. Gavro iz Trnjana rođen 1888, streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. godine, Nepoznati borac 14. SBB 53. divizije poginuo u Ritešiću 1944. godine, Savić J. Lazo rođ. 1908. Savić L. Slavko rođen. 1930. iz Kožuha poginuli od čet. bande 1945. godine, Nepoznati borac 14. SBB 53. divizije poginuo u Vrbovcu 1945. godine, Nepoznata drugarica borac 14. SBB 53. divizije poginula u Vrbovcu 1945. godine, Ružojčić Milan rođen 1904. g, Ružojčić Branko rođ. 1916. g. Ružojčić

Nedo rođ. 1919. g, Ružojčić Milovan rođ. 1920. g, poginuli u opštem ustanku 29. 8. 1941. god. u Božincima, Miletić Gojko iz Bos. Petrova zamjenik komandira čete 19. SBB 53. divizije poginuo u Trnjanima 1945. godine, Popović M. Petar iz Trnjana rođ. 1887. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. godine, Popović L. Žarko iz Trnjana rođ. 1920. pao u opštemustanku 1941. godine, Ružojčić T. Milan iz Trnjana 1906. g. pao u opštem ustanku 1941. godine«.

Desno prema ulazu u prvoj grupi:

»Goranić (Jove) Ignjatije 1881—1941. ŽFT, Teofilović (Cvijana) Mara 1862—1942. ŽFT, Stokić (Jove) Savo 1888—1941. ŽFT, Stokić (Jove) Aleksa 1885—1941. ŽFT, Babić (Tede) Živko 1916—1941. borac Ozrenskog partizanskog odreda, Babić (Gligora) Todor 1880—1941. ŽFT, Maksić (Teodora) Simeun 1862—1941. ŽFT, Milanković (Milanka) Kosto 1883—1941. ŽFT, Gavrić (Lazara) Vasilije 1881—1941. ŽFT, Tubaković (Petra) Joka 1880—1941. ŽFT, Pavlica (Đure) Stevo 1919—1944. ŽFT, Stojčinović (Jakova) Dušan 1909—1945. pozadinski radnik NOP-a.

Desno prema ulazu u drugoj grupi:

»Đukić (Alekse) Živko 1894—1945. pozadinski radnik NOP-a, Starčević (Marka) Nikola 1893—1945. ŽFT, Neznani Jugoslovenski borac poginuo 1945. borac 14. SBB, 53. divizije, Vidić (Andrije) Milan 1897—1941. ŽFT, Tubaković Toda 1865—1941. ŽFT, Bogojević (Todora) Simo 1885—1941. ŽFT, Bogojević (Sime) Smiljka 1926—1941. ŽFT, Dudić (Spasoja) Vera 1886—1941. ŽFT Bogojević (Todora) Risto 1880——1941. ŽFT, Popović (Leja) Blagoje 1880—1941. ŽFT, Đurđić (Jove) Jelka 1878—1941. ŽFT, Neznani jugoslovenski borac — Franjo, borac Ozrenskog partizanskog odreda poginuo 1942. godine«.

Drugi red grobova lijevo do obeliska:

»Bogdanović Boško iz Ljijevč Polja vodnik 14. SBB 53. div. pog. u Ritešiću 1945. godine, Jovanović R. Nikola iz Ritešića rođ. 1920. pog. u Vrbovcu 1945. god, kao borac 14. SBB 53. divizije, Popović S. Radovan iz Ritešića rođen 1917. pog. u Vrbovcu 1945. g. kao borac 14. SBB 53. divizije, Starčević N. Marko iz Ritešića, rođen. 1923. pog. u Tesliću kao kurir 53. div. 1945. godine, Starčević M. Branko iz Ritešića rođ. 1911. pog. u opštem ustanku 1941. godine, Starčević M. Miloš iz Ritešića rođ. 1907. pog. u opštem ustanku 1941. godine, Starčević G. Milorad iz Ritešića rođ. 1908. g. pog. u borbi protiv ustaša 1942. g. u Vučijaku«.

Isti red grobova od obeliska:

»Čikojević V. Milan iz Trnjana rođ. 1906. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. godine, Čikojević S. Vojo iz Trnjana rođ. 1881. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. godine, Dejanović S. Rajko iz Trnjana rođ. 1910. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. godine, Dudić A. Milan iz Trnjana rođ. 1909. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. godine, Popović V. Boško iz Majevca rođ. 1918. pog. kod N. Šehera 1945. borac 14. SBB 53. divizije, Popović D. Dušan iz Majevca rođ. 1915. g. poginuo kod N. Šehera 1945. g. borac 14. SBB 53. divizije, Dva nepoznata borca iz 14. SBB 53. divizije pog. kod N. Šehera 1945. godine«.

U krajnjem gornjem redu, desno prema ulazu:

»Stojičić M. Savo iz Božinaca streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. godine, rođen 1923. godine, Knežević D. Novak iz Božinaca streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. godine, rođen 1923. godine, Radivojević Radivoje iz Trnjana rođ. 1923. pog u opštem ustanku 1941. g, Stojanović Savo od Gradačca borac 18. NOU brig. pog. 1944. g. kod Komarice, Gavrić T. Milan iz Trnjana rođ. 1912. god. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. g, Kalelić M. Ljubo iz Trnjana rođ. 1900. g. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. g, Kalelić M. Ljubo iz Trnjana rođ. 1900. g. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. g. Kalelić L. Mitar iz Trnjana rođ. 1880. g. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. g, Kalelić V. Tomo iz Trnjana rođ. 1882. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941. g, Stojčinović O. Vojin r. 1925. pog. 1945. borac 18. srednjobosanske brigade, Kerezović M. Savo iz Ritešića rođ. 1922. komesar čete 12. krajiške NOU brigade 11. divizije pog. kod Vinkovaca 1945. god., Đekić (Jove) Stevo 1921—1944. vodni delegat 12. krajiške brigade, Pajić A. Boško iz Trnjana rođ. 1906. god. pog. u opštem ustanku 1941. god., Bogdanović Mišo iz N. Grad borac 14. SBB 53. divizije poginuo u Majevcu 1945. godine, Stojčinović T. Bogoljub iz Ritešića rođ. 1904. pog. u borbi protiv crnogorskih četnika 1945. god., Sarić Dušan borac V kozaračke ud. brigade poginuo 1945. godine u Trnjanima, Dva nepoznata borca 14. i 19. SBB 53. div. poginuli u Ritešiću 1945. god., Pušić Stanislav pog. u Vrbovcu 1945. kao vod. 14. SBB 53. divizije, Dva nepoznata borca 14. SBB 53. divizije poginuli u Vrbovcu 1945. godine, Dudić V. Branko iz Trnjana rođ. 1920. streljan kao ŽFT u Podnovlju 1941«.

U njegovom središnjem dijelu gornje površine podignut je na stepenastom betonskom temelju dvostepeni kvadar obelisk na kojem su ugrađene dvije ploče od bračkog kamena. Na prednjoj su ispisana imena

53 pala borca narodnooslobodilačkog rata, a na suprotnoj 88 žrtava fašističkog terora iz Ritešića, Majevca, Trnjana, Božinaca, Podnovlja i Glogovca. Na vrhu obeliska stoji Partizanska spomenica 1941, plastično oblikovana i izvedena u metalu.

MAJEVAC

Ispred Osmogodišnje škole »Vlado Šuput« podignut je dvostepeni obelisk od betona sa zvijezdom petokrakom na vrhu. Na njegovoj prednjoj strani polirana je u beton-teracu manja površina na kojoj je ispisn tekst:

»Spomen palim borcima u NOR-u i žrtvama fašističkog terora 1941—1945. godine, na području MNO Majevac.

Majevac 23. VIII 1950. Spomen diže SUBNOR-a«.

U centru sela u manjoj zaravni od betona i kamena 27. jula 1958. godine podignut je Spomen-obelisk, koji je 1983. godine rekonstruisan.

Pet armiranih betonskih formi naprijed povijenih u središnjem dijelu spomenika evociraju grupu ljudskih figura, zbijenih, združenih pod snagom i u snažnom pokretu, a betonske sjenke međuprostora pojačavaju utisak proboja, bratimljenja i odlučnosti palih u našoj revoluciji.

Ispred, na blago kosom temelju postavljena je polirana ploča od jablanita, na kojoj je ispod zvijezde petokrake ugraviran integralni tekst:

»U toku narodnooslobodilačke borbe, koju je organizovala Komunistička partija Jugoslavije na čelu sa drugom Titom, za slobodu, bratstvo, jedinstvo, ravnopravnst i zajedništvo naših naroda i narodnosti i druge trajne vrijednosti narodnooslobodilačkog rata sa područja sela: Podnovlja, Božinaca i Glogovice, dali su živote«.

Slijedi po abecednom redu 40 imena palih boraca narodnooslobodilačkog rata i 108 žrtava fašističkog terora, a zatim riječi: »Vječna im slava i hvala« i podatak da je ovo spomen-obilježje podigao narod Podnovlja, Božinaca i Glogovice, jula 1983. godine.

U neposrednoj blizini Spomen-obeliska, lijevo od ulaza u Čitaonicu SSRNJ-a na fasadi zgrade postavljena je ploča:

Na kraju sela prema Modriči, pored asfaltnog magistralnog puta, s desne strane je prizemna stambena zgrada, vlasništvo Grozde Krekić. Na fasadi zgrade je između dva prozora postavljena Spomen-ploča.

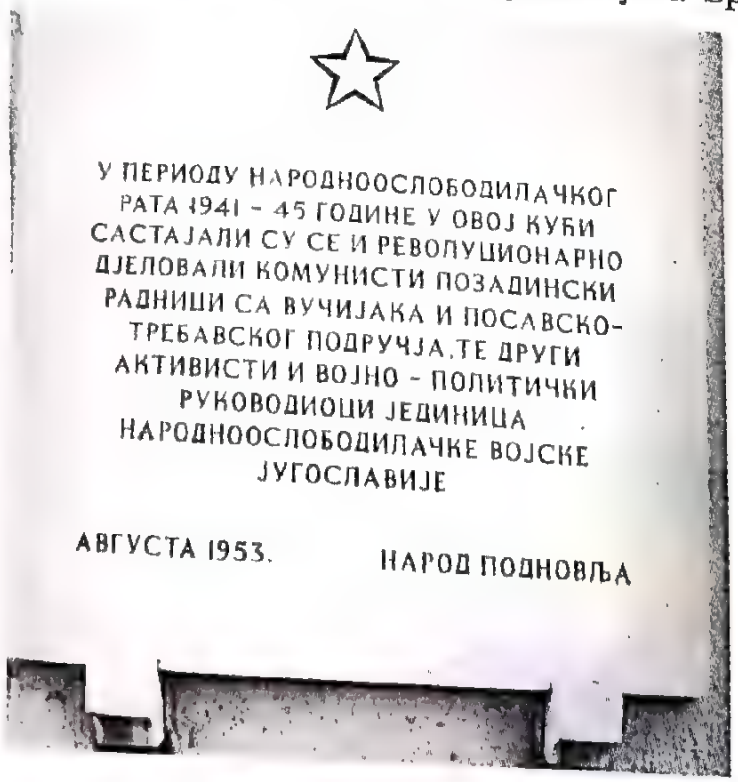

SPOMEN-OBILJEŽJA U PODRUČJU PUTA RUDANKA — STANARI — DRAGALOVCI

STANOVI

Pored pruge Banjaluka — Doboj, nedaleko od željezničke stanice Stanovi, na padini manjeg brežuljka prema jugozapadu, na četvrtastom

betonskom osnovu podignuta je od klesanog kamena manja piramida na čijoj je prednjoj strani postavljena od bijelog granita ploča sa tekstom:

»Slaveći desetogodišnjicu narodne revolucije, podižemo ovaj spomenik u znak zahvalnosti i sjećanja na pale borce i žrtve fašističkog terora kroz narodnooslobodilački rat.«

27. jula 1951. g.

Narod mjesnog područja
Velika Bukovica«

LJESKOVE VODE

Oko dva kilometra sjeverno od željezničkog stajališta nalazila se zgrada osnovne škole u kojoj je od decembra 1941. do četničkog puča, aprila 1942. godine, bilo sjedište Ljeskovačke partizanske čete.

Nedaleko od tog mjesta prema sjeveroistoku, u podnožju brežuljka, graditelji omladinske pgure Banjaluka — Doboj, podigli su na dvostepenom betonskom osnovu od klesanog kamena kvadar-obelisk, na čijoj je prednjoj strani ugrađena četvorodijelna ploča od sivog mramora.

Na dvije, od četiri, jednake pravougaone površine ugraviran je tekst:

»U zank sjećanja na formiranje Derventsko-dobojskog partizanskog odreda, njegove operacije i borbe protiv četnika, kao i borbu omladinske delegacije istočne Bosne za II Kongres USAOJ-a, graditelji omladinske pruge Banjaluka — Doboj, ostavljaju pored omladinske pruge i ovu uspomenu na desetogodišnjicu velike narodne revolucije.

Graditelji omladinske pruge
Banjaluka — Doboj«.

Na drugoj, koja se nalazi u drugoj desnoj četvrtini, piše:

»Neka primjeri herojske borbe protiv neprijatelja koja je ovdje vođena, besprimjerni radni herojizam naše omladinske pruge Banjaluka — Doboj, a posebno na izgradnji tunela Ljeskove Vode, budu putokaz mladim generacijama kako se treba boriti za slobodu i nezavisnost domovine, za socijalizam.

Novembra 1951. godine«.

STANARI

Na većem, borovinom pošumljenom uzvišenju oko 400 m južno od centra rudarskog naselja u Stanarima 1970. godine podignuta je Spomen-kosturnica u kojoj je sahranjeno 33 posmrtna ostatka palih boraca i žrtva fašističkog terora.

Na temelju pravouganog oblika leži šira osnova sa nišama u kojima su naokolo sa zapadne, južne i istočne strane sahranjeni posmrtni ostaci palih boraca i ŽFT u čijem središnjem dijelu stoji skulptura koja reljefom, masama i strukturom simbolizuje najznačajnije događaje iz NOB-a naroda stanarskog kraja.

Natpisi s podacima ispisani su na pločama od jablanita, pričvršćenim za betonsku osnovu. Prilaz na plato Spomen-kosturnice, obilježen je cvijetom koji u tlocrtu asocira na zvijezdu petokraku, reljefno izvedenu u betonu.

Idući s lijeva na desno redom je napisano:

Petrušić B. Marko 1921—1943. borac 14. SB brigade, Đumić S. Dane 1907—1941. borac Rastuške čete, Šiljegović Anđa 1944. 5. kozaračka brigada, Bogdanović G. Rade 1924—1945. borac 14. SB brigade, Bogdanović G. Milan 1928—1947. borac čete partizanske straže. Bogdanović V. Novak 1838—1945. ŽFT-a, Lazić L. Simo 1888—1944. borac NOR-a, Škrebenc A. Marica 1944. borac NORa, Puljić L. Teodor 1919—1942. borac 4. krajiškog odreda, Stanić D. Petko 1944. borac 14. SB brigade, Stokić N. Damjan 1905—1943. borac 18. SB brigade, Kesić Marko 1944. borac 5. kozaračke brigade, Komadina A. Luka 1944. borac 14. SB brigade, Neznani jugoslovenski borac — Šefka — 1944. god, Bjeličić J. Dimitrije 1897—1944. borac NOR-a, Pejičić S. Mika 1889—1944. borac NOR-a, Vasić D. Dušan 1924—1945. borac NOR-a, vasić J. Dušan 1920—1945, borac NOR-a, Smiljanić J. Mihajlo 1918—1945. borac 18. SB brigade, Smiljanić R. Nevenko 1938—1943.

ŽFT-a, Rauković Đ. Mlađen 1924—1943. borac NOR-a, Dabić Jovo — 1944. borac 5. kozaračke brigade, Dubina Jozo borac 5. kozaračke brigade. Neznani jugoslovenski borac 1944, Neznani jugoslovensi borac 1943, Neznani jugoslovenski borac, Neznani jugoslovenski borac, Petrović Dragutin borac 11. divizije, Ristić R. Blažan ŽFT, Gostimirović T. Nedo 1915—1944, ŽFT-a, Tutnjević J. Tomo 1910—1944. ŽFT-a, Jotić R. Savo 1902—1941. ŽFT i Kvržić J. Đorđo 1888—1944. borac NOR-a.

Lijevo i desno od prilaza na plato Spomen-kosturnice postavljene su dvije ploče na kojima je plitkom gravurom ispisano 86 imena palih boraca i 10 ŽFT-a iz Stanara, Raškovaca, Donje i Gornje Ostružnje, Donje Radnje, Dragalovaca, Cerovice, Cvrtkovaca, Jelanjske, Osretka, Rastuše i Ljeba, palih u toku NOB-a, čiji posmrtni ostaci nisu sahranjeni u ovoj Spomen-kosturnici.

Jugozapadno od rudarskog naselja u Stanarima, na čelnoj fasadi stare zgrade Osnovne škole »Stanari Brdo«, između prizemlja i sprata, postavljena je Spomen-ploča:

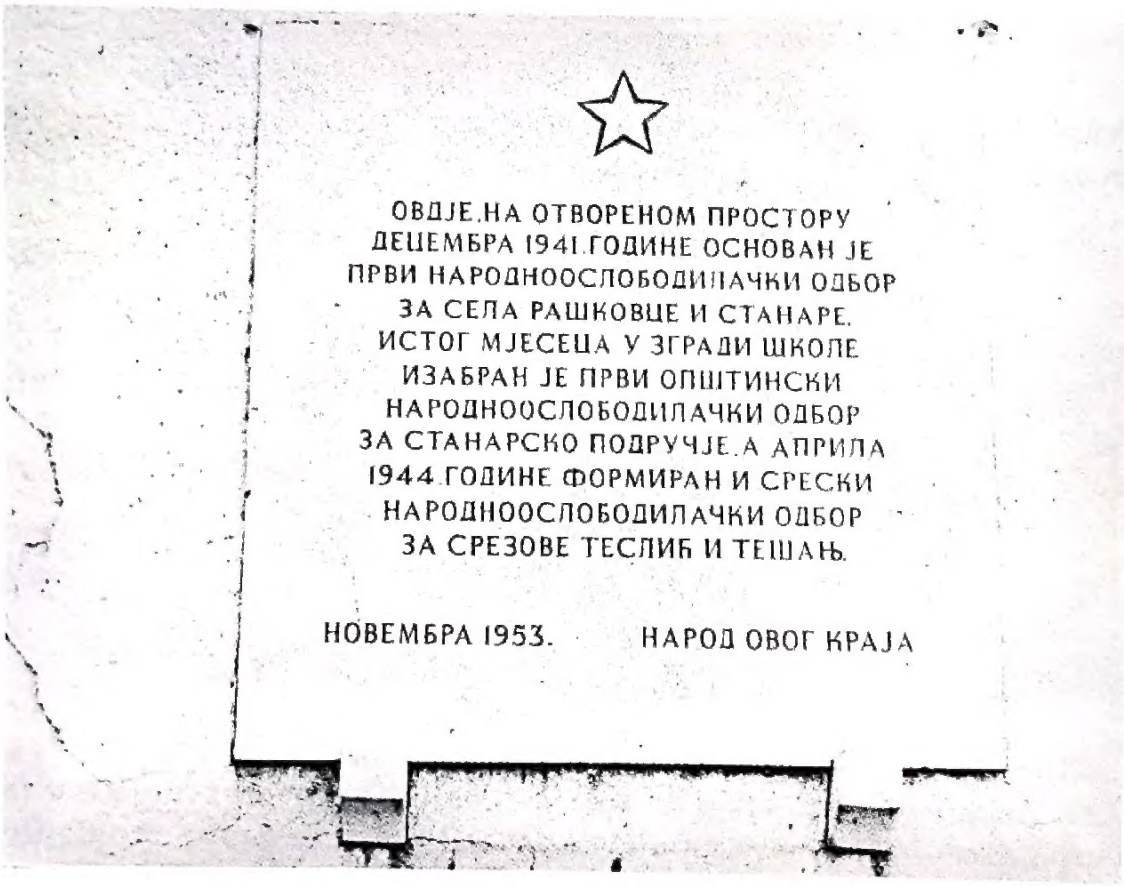

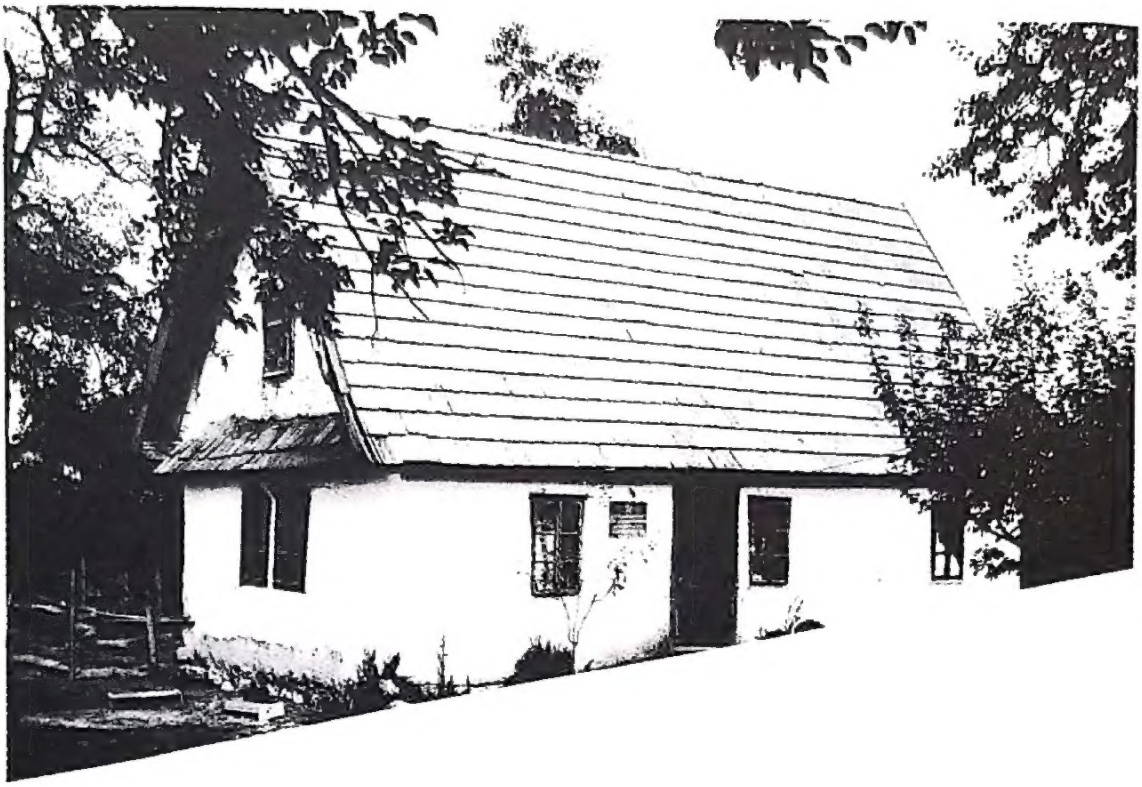

Na fasadi stambene zgrade Mitra Subotića iz Osretka postavljena je spomen-ploča sa tekstom:

BRESTOVO

Na čelnoj fasadi Zdravstvene stanice, od poliranog jablaničkog granita, oktobra 1979. godine, podignuta je spomen-ploča na kojoj je ispod zvijezde petokrake upisano 29 imena boraca NOR-a iz Brestova i Mitrovića, koji su dali svoje živote u borbama protiv okupatora i drugih izdajnika u periodu od 1941. do 1945. godina na ratištima Širom Jugoslavije.

NAPOMENA REDAKCIJE

Imena autora spomen-obilježja nisu navedena jer su nam nedostajali potpuni i vjerodostojni podaci.